

אמונת חכמים – מיסודי האמונה בבורא

- החשמונאים ויוסף הצדיק
- "תזוזה מצילת חיים בזיהום מוגלתי.
- שליטת החכמים בטבע הבריאה.
- הדלת "הסודית" בחדר השינה של הסולטן.
- צדיק גוזר והקב"ה מקיים.
- בזכותו לא ייפול הבית.
- גזירת גירוש באם לא ירדו גשמים.
- חכמת הרב אשר הצילה מאיסור - מהחמורות ביותר שבתורה.
- חכמי התורה המה המנצחים האמיתיים.
- העוסק בתורה אין רשות למלאך המוות לשלוט בו.
- הסכמה מן השמים.
- כח פלאי של צדיק - רבנו יעקב אבוחצירה.
- תפילה מעומק ליבו של גדול בדור.

אמונת חכמים - מיסודי האמונה בבורא

במאמר זה נעסוק בנקודה מרכזית ויסודית בחיינו, ונכון יהיה לומר שהיא בעצם יסוד היסודות של כל יהודי מאמין, בבחינת **רוח אפנו ממש!!!** בעולם בו אנו חיים, עולם מורכב ומשתנה ללא הרף, אנו מקווים ומייחלים להבין ולדעת כיצד נוכל לבחור רק בטוב, רק בְּאֵמֶת ורק במה שיגרום לנו נחת שמחה ושלווה, הן בענייני החול והן בענייני הקודש.

ורבים שואלים, איך עושים את זה?

בעזרת אמונת חכמים!

חלק חשוב מאוד ויסודי, ובלתי נפרד, מקניית אמונה בבורא עולם, הוא קניית 'אמונת חכמים'. לאמונתנו בבורא יתברך ישנם סניפים וסעיפים רבים, אך זאת יש לידע, אחד האפיקים המרכזיים לכך המביא לאמונה חזקה הוא -

האמונה בחכמים!!!

חכמי הדורות, הקדמונים, ובעצם מימות משה רבנו עד דורנו אנו. אמונת חכמים היא המידה שבעזרתה נזכה לחכמה ודעת, היא המידה שבעזרתה נפתחים כל צינורות השפע לכל ענייני החול והקודש, והיא-היא שבעזרתה נוכל לבנות את מידת האמונה על כל מרכיביה.

תחילת הקלקול וההידרדרות - ביזוי תלמידי חכמים!

וכתב מרן הגר"י קנייבסקי, הסטייפלער זצ"ל, בהקדמה לספרו "חיי עולם": מיסודי האמונה בתורה הקדושה הוא אמונת חכמים, והוא מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, כמו שאמרו במסכת אבות (פרק ששי), שכמו שבהוראת איסור והיתר ודיני ממונות וכיוצא בזה, לא כל אדם מסוגל להורות ולהחליט ספיקותיו, ועליו לסמוך על גדולי הדורות, כמו כן בכל ענייני האמונה והדת עלינו להישען על רבותינו הקדושים, וככל שיכיר יותר רום גאון קדושת רבותינו, כך תהא אמונתו יותר שלמה.

והאמת, שבכל דור ודור היו בכל מחוז, וכמעט בכל עיר ועיר, יחידי סגולה שהתפרסמו ביותר בהדר גאון עוזם ובתעצמות כשרונם וחכמתם הנפלאה, ומהם במדרגות רוח הקודש וכיוצא בזה, אשר הקהל ראו בעיניהם ואשר קיבלו מפי אבותיהם, וכל זה היה עמוד הימיני לחיזוק האמונה אצל העם, כל שכן וכל שכן בהצטרף כל גדולי ומאורי ישראל שבכל תפוצות ישראל, ובהצטרף כל רבותינו הקדושים מימות עולם התנאים והאמוראים הגאונים והפוסקים, ראשונים ואחרונים, צדיקים קדושי עליון, ששתל הקב"ה בכל דור ודור.

ובזה יובן היטב מה ששנינו באבות (פ"ד משנה יב): "ומורא רבך - כמורא שמים" כי הא בהא תליא! ובגמרא (סנהדרין טז). הגדירו חז"ל: איזהו אפיקורוס שאמרו שאין לו חלק לעולם הבא, זה המבזה תלמידי חכמים, כגון שאומר 'מאי אהני לן רבנן' (מה מועילים לנו החכמים?).

ועצם שם אפיקורוס הונח על הכופר בעיקרי הדת, כמו שכתב בספר הערוך (עיין בערכו). וכן בקידושין (סו.), גבי ינאי המלך שהרג חכמי ישראל ולא חש שתשתכח ח"ו תורה שבעל פה, אמרו שנזרקה בו אפיקורוסות, ועניינו שכפר בתורה שבעל פה, וכאן בסנהדרין פירשוהו על מבזה תלמידי חכמים, משום שבאמת הכל אחד, שהמבזה תלמידי חכמים - שהם הם יסוד מקבלי האמונה, הוא בכלל כפירה רחמנא ליצלן, דהא בהא תליא, וצא וראה מלפני כמאה וחמישים שנה **בכל מקום**

שפקרו ויצאו לתרבות רעה ולחרפות ולדיראון עולם, תחילת קלקולם היתה לבזות תלמידי חכמים וגדולי ישראל, ואחר כך הלכו מדחי אל דחי באין מעצור רחמנא ליצלן, וכידוע לרבים, עכ"ל.

הגאולה האחרונה – בזכות האמונה

ובספר "שם עולם" למרן החפץ חיים, כתב:
 אמרתי להעיר פה איזה עניינים נחוצים. הנה עיקר היסודות כולם - היא האמונה, וכמו שאמרו בגמרא (מכות כד): בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר "וצדיק באמונתו יחיה", והיינו שיאמין באמת בה' ובתורתו, ואמונתנו היא קבלה מאבותינו דור אחר דור עד דור הראשון שסיפרו לנו מה שראו בעיניהם ביציאת מצרים כל הניסים והנפלאות. והמעמד הקדוש והנורא של קבלת התורה, שהיה בפרסום רב לפני ששים ריבוא אנשים מבני עשרים ומעלה, וכולם זכו אז להשגת הנבואה בגדר היותר נעלה, כי אפילו בעודם על הים אמרו 'זה אלי ואנוהו'. ואמרו חז"ל: 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא', מכל שכן אחר כך בעת קבלת התורה, שנתעלו הרבה יותר ויותר עד שזכו שדיבר ה' יתברך עמהם פנים בפנים וכדכתיב 'פנים בפנים דיבר ה' עמכם' וגו', ובזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים כמו שאמרו חז"ל, וכן גם כן הגאולה האחרונה תהיה בזכות זה, וכמו דכתיב: 'ואירשתיך לי באמונה' וגו'.

החשמונאים ויוסף הצדיק

פרשת מקץ, חלה כמעט בקביעות בתוך ימי החנוכה. חכמים מצאו רמזים רבים הקושרים בין חג החנוכה לפרשת מקץ, ולא בכדי הם באים בזמן אחד, קשורים זה לזה, אמנם מעבר לרמזים, קיים גם קשר עמוק בין תוכן הפרשה לתוכנו של חג החנוכה - האמונה בחכמי התורה.
 ככל שנעסוק במעשה אבות, אבותינו הקדושים, ניווכח לראות שוב ושוב עד כמה אנו רחוקים מרחק שנות אור מרום שגב גדולתם, נדע שאין לנו הבנה כי הוא זה בגודל ועוצם השגתם, ולנו קוצר המשיג ממש כמוגבלים מלהבין הנהגתם ודרכיהם.
 וכבר הארכנו במקום אחר עד כמה חובה מוטלת עלינו בכל פרשת מעשה האבות להיות צמודים לדברי חז"ל ור"ל בביאור דרכיהם של אבותינו הקדושים, ואף במה שנאמר בדברי רבותינו, פעמים רבות צריכים אנו לתלמיד חכם מורה דרך שיבאר לנו עומק כוונתם, והדברים ארוכים.
 נתאר לעצמנו מה עלה במחשבתם של דלת העם בדור החשמונאים, כאשר שמעו שחשמונאי ובניו וקומץ אנשים יוצאים למלחמה נגד המעצמה הגדולה ביותר בעולם עם צבא מבוסס ומיומן, מה עבר בראשם ומה חלף במחשבתם, מן הסתם היו שאמרו שזו מלחמה אבודה מראש, ואפשר שהיו אף שטענו שזו סכנה לכולם לגרות ולהתגרות בדוב וכיוצא באלו, טענות מטענות שונות, מסתבר שבראש המתנגדים היו המתיוונים שהפריחו כל מיני אמתלות להצדיק את סילוף דרכם בהתקרבתם לאימפריית הרשע.
 אך אותו קומץ שנלחם - בחינת פך השמן הטהור - סילק נגיעתו והיה חף מכל שיקול, וביטל דעתו לחלוטין לדעתו של מתתיהו ובניו ויוחנן כהן גדול, כי הבינו שאם זו דעת תורה ודעת גדולים, אין מה להרהר כלל על כך, מפני שאם החכמים ומנהיגי הדור הכריעו ברוחב דעתם לצאת ולהילחם, הרי המהרהר אחר דבריהם כמהרהר אחר השכינה ח"ו.

ההשתדלות המותרת – כל אחד לפי ערכו

אצל יוסף הצדיק מצאנו את אותה בחינה של גדלות, דעת תורה שאין לתאר ואין לשער עד כדי כך שדקדוק הדין עמו לפי גודל מדרגתו הנשגבה היה גם כן בהתאם לאמונתו ובטחונו המופלא בבורא עולם, וכדלהלן:

נאמר בפסוק "ויהי מקץ שנתיים ימים" (בראשית מא, א).

ודרשו חז"ל: "אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו" (תהלים מ) זהו יוסף. "ולא פנה אל רהבים" - ע"י שאמר לשר המשקים 'וזכרתי והזכרתני' נתווספו לו שתי שנים" (בראשית רבה פ"ט ג).

ומקשים העולם, הרי לכאורה יש כאן דבר והיפוכו, תחילה מתארים חז"ל את יוסף כאיש שעליו נאמר "אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו", ומיד לאחר מכן מציינים שנתבע על חוסר בטחונו - בכך שחזר וביקש משר המשקים 'וזכרתי והזכרתני' ולפיכך גם נוספו לו שנתיים בבית הסוהר? הא כיצד?

עוד יש להבין, מדוע באמת נקנס יוסף בשל אמירה זו, הרי ההשתדלות מותרת ואפילו רצויה. איזו עוולה אם כן נמצאה בשפתיו של יוסף הצדיק באומרו 'וזכרתי – והזכרתני', עד שנענש על כל מילה ומילה לשהות שנה בית הסוהר?

מתוך ה"בית הלוי", שאמנם כן, התורה התירה לאדם השתדלות צרכי גופו, וכמו שאמר הכתוב "וברכתיך בכל אשר תעשה". וכן כתוב "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך", ואמר רבי ישמעאל (ברכות לה, ב) הַנְּהָג בהם מנהג דרך ארץ". וזאת לפי שלא כל אדם יכול להגיע למדרגת הביטחון השלם. ההשתדלות היא איפוא סיוע להגיע למדרגת הבוטח. וכך מצאנו כבר בכל התורה שהתירה לפעמים דברים מסוימים כדי לסייע לאדם להגיע למדרגה המבוקשת, כמו שאמרו חז"ל "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

נמצא לפי זה ששיעור ההשתדלות המותרת אינו שווה בכל אדם, אלא כל אחד לפי ערכו. מי שיכול לבטוח בה' במעט מלאכה, אזי כל מה שירבה להשתדל יותר מכפי הדרוש לו, ייחשב לו הדבר לחטא נגד מידת הבטחון בה'. לעומת זאת, מי שבטחונו עדיין קטן משל אחרים - רשאי לעסוק במלאכתו יותר מהם, עד שגם הוא יוכל להשקיט רוחו ולבו לבטוח בה'.

השתדלות יתירה גוררת יגיעה...

כשמרבה האדם בהשתדלות יותר מכפי הדרוש, עונשו מן השמיים שיוסיפו על הצטרכותו להשתדלות ולא תוזמן לו פרנסתו רק באמצעות יגיעת בשר - הדרך שבה בחר לעצמו.

והנה, השתדלותו של יוסף שאמר לשר המשקים "כי אם זכרתי אל פרעה", לכאורה היא השתדלות קטנה ביותר. אין כאן יותר מאשר דיבור קצר. ובפרט שראה יוסף שמן השמים נותנים לו הזדמנות זו, נראה היה בעליל שהשלכת שר המשקים אל בית האסורים וכן חלומו לא באו אלא כדי לגרום לגאולת יוסף. יתירה מזו, בפסוקים שבסוף פרשת וישב משמע שדברי יוסף אל שר המשקים לא היו כלל בגדר בקשה אלא רק הגדת עתיד. (כי לכאורה יש שם כפל לשון ואריכות דברים ללא צורך במה שאמר יוסף "בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשייבך על כנך" וגו', וממשיך ואומר "כי אם זכרתי אתך וגו' ועשית נא עמדי חסד והזכרתני וכו'"). לכן מפרש בית הלוי שהכל רק בגדר הגדת עתידות: שאמר לו שכל מה שישתנה דינו ממות לחיים אינו אלא כי אם 'זכרתי' – כלומר, כדי שתוציאני מכאן. ואח"כ המשיך ואמר שכך יהיה שאתה תזכרני ותוציאני מן הבית הזה).

ואם גם על השתדלות מועטת כל כך נענש יוסף, מוכח מזה שדרגת הביטחון שלו בה' היתה גדולה מאוד. שכן רק לבעל מדרגה גבוהה בביטחון, נחשבת השתדלות כזו לעבירה. וזהו מה שאמרו "אשר שם מבטחו בה' - זה יוסף". וממשיך המדרש "ולא פנה אל רהבים", כי אמנם בה' שם מבטחו - ולא פנה אפילו פניה קלה בלב "אל רהבים ואל שטי כזב". בדרגה כה גבוהה במידת הביטחון בה', גם על שתי מילים הנשמעות בהשתדלות טבעית - נענשים. מן העונש החמור שקיבל, אנו למדים על גודל בטחונו בה'. על זה נאמר "אשרי האיש".

שתי מילים - שתי שנים

הגה"צ רבי אברהם יפה, תלמידו, חתנו וממשיך דרכו של הגה"צ רבי יוסף יוזל הורביץ, הסבא מנובהרדוק, גם תמה: תימה גדולה ישנה בדברי המדרש, שמאחר שנענש יוסף על שתלה בטחונו בשר המשקים, איך דרשו עליו הפסוק "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו"? ומבאר בלשונו:

"ברם, מאוד נפלאו הדברים בעומקם ובאמת באו ללמד על גודל בטחונו של יוסף...ברור הדבר שאפילו בשעה שביקש את עזרתו של שר המשקים לא סמך אלא על הקב"ה ולא שָׁם בשר זרעו, וגם השתדלות כשרה היתה. משום שבטח בקב"ה ושם את שר המשקים אך לאמצעי שעל ידו יצא הדבר לפועל. בשומעו את חלומו של שר המשקים וביודעו פתרונו, הבין בחכמתו שזהו השליח שנשלח מהקב"ה לסבב שחרורו. ומפני רוב בטחונו דרשו עליו חז"ל הפסוק "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו".

אכן, לפי גודל צדקת בטחונו לא היה עליו לבקש מגוי זה "והזכרתי", אפילו אחרי שנרמז לו מההשגחה העליונה שהוא הוא סיבת ישועתו. ובמדרש העירו על זה "ודבר שפתיים אך למחסור" (משלי יד), על כן הוארך מאסרו בשנתיים, כדי שילמד ששתי המילים של "זכרתי, והזכרתי" מיותרים היו, ובזה יבין שלפי מדרגתו אין לו לפנות אפילו בדיבור, אל רהבים ושטי כזב".

בתשובתו, מתייחס רבי אברהם לשאלת היחס בין הביטחון לבין חובת ההשתדלות. לדעת רבנו בחיי ("חובת הלבבות", שער ד) מלבד הביטחון מצוה האדם גם על ההשתדלות. מצד אחד צריך להשתדל ולפעול במישור המעשי, ובמקביל - בדבד - לבטוח ולהאמין שההצלחה תלויה אך ורק ברצון ה'. כזאת בדיוק היתה השתדלותו של יוסף, אשר ביקש משר המשקים להזכירו לפני פרעה, והאמין שה' זימן לו את שר המשקים כדי שיחלץ אותו מבית הסוהר. אולם, בהתאם לדרגתו הגבוהה של יוסף במידת הביטחון, אפילו הבקשה הזו נחשבת להשתדלות מוגזמת.

וכך מיושבת הסתירה בדברי המדרש, יוסף הצדיק אכן הצטיין במידת הביטחון, ודווקא בשל כך הבקשה משר המשקים נחשבה עבורו להשתדלות יתירה.

את עוצמת הביטחון של יוסף מוכיח רבי אברהם מדברי יוסף לאחיו בפרשת 'ויחי':

גודל בטחונו של יוסף היה אפשר להבחין בשעה שאחיו פחדו מנקמתו לאחר מיתת יעקב והוא מרגיע אותם ואומר להם "ואתם חשבתם עלי רעה, אלקים חשבה לטובה" (שם נ, כ) ופירש רש"י: אם הייתי רוצה להרע לכם אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקב"ה חשבה לטובה והיאך אני לבדי יכול ולהרע לכם? היינו, שהוא התפלא למה צריכים לפייסו באשר אין הדבר תלוי בו כלל.

בטחונו של יוסף בהשגחת ה' איפשר לו להשלים עם מעשי האחים במכירה, מתוך ההבנה שהיא נעשתה ברצון ה'. אמנם מחשבת האחים היתה לרעה, אבל האירועים היו ברצון ה', וכמובן לטובה. על פי רש"י, יוסף גם לא מאמין שיש בידו אפשרות לפגוע באחים, משום שעצת ה' היא תקום, ואם רצון הבורא הוא שלא יאונה לאחים כל רע, הרי שפעולותיו להרע להם לא יועילו.

שתי הנהגות לשני סוגי בני אדם

הרמב"ן בפרשת בחוקותי כותב:

"ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה', אחרי שהבטיח 'וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך'? כנגד זה מביא את דרשת חז"ל 'ורפא ירפא' - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות". ומכח זה מבאר שיש כאן שתי הנהגות לשני סוגי בני אדם. מי שנתעלה ביראת ה' ויצא מכלל ההנהגה הטבעית, מן הראוי שיבטח בה' בטחון גמור לפי מדרגתו ולא יהיה לו עסק עם הרופאים. אך המון העם אשר אינם יודעים את ה' כראוי ואינם נמצאים במדרגה גבוהה של אמונה ובטחון בה', עבורם נועדה הדרך השנייה.

גיבורים ביד חלשים

כאן עלינו לשאול, האם ביטחון בה' סותר להשתדלות אדם ויוזמותיו? לכאורה, מהמדרש משמע שעל האדם לשים כל ייבו בה' בלבד ולתלות עליו בטחונו ולא לפעול בעצמו. מאידך, דווקא ימי חנוכה מוכיחים ההיפך, שחובת ההשתדלות מוטלת על האדם ורק לאחר מכן תבוא ברכת ה' ועזרתו, בבחינת "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו, ומעשי ידינו כוננה עלינו, ומעשי ידינו כוננהו".

מי לנו גדולים ממתתיהו ובניו שנודעו בהכרזתם הנצחית "מי לה' אלי", אך יחד עם זאת גם הקימו כוח לוחם, אמנם קטן אבל בעל גבורה ותעוזה ויצאו עצמם למלחמה באימפריה היוונית, ולחמו בגבורה, בעוז ותושיה, ולא הסתמכו רק על הנס. וכדברי הר"ן בדרשותיו: "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אין הכתוב בא לשלול אמירה שכזו, אלא צריך לפעול בכוחו ועוצם ידו בצירוף "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל".

בנוסח על הניסים נאמר: "מסרת גיבורים ביד חלשים". מי הם הגיבורים ומי הם החלשים? אם תאמר שהכוונה למכבים, וזאת בגלל מיעוטם אל מול הצבא היווני הגדול והעצום, כבר נאמר "רבים ביד מעטים", ואם תאמר שהכוונה לחולשתם הפיזית של המכבים, הרי הם לחמו בעוז ובגבורה, בכל דרך שהיתה בידם.

עונה על כך בסידור הגר"א, תלמידו בעל ה"שיח יצחק", שאכן ה'חלשים' הכוונה למכבים אשר היו חלשים בעיני עצמם אל מול עוצמת הבורא וגדולתו. ואילו היוונים היו חזקים בעיני עצמם, כופרים אלו לא האמינו בכוח עליון. וכל תוצאות הקרב נגזרות מגודל הכוח. המכבים הבינו שאין לסמוך על הנס בלבד ויש לעשות מעשה, אך גורל הקרב יוכרע בידי ה' יתברך, האל הגדול הגיבור. וזהו היחס הנכון בין חובת הביטחון בה' לבין ההשתדלות מצד האדם.

אל תצר צרת מחר

מי שעסק רבות בסוגיית מידת הביטחון ובהגדרתה הוא הסבא מנובהרדוק, הגה"צ רבי יוסף יוזל הורביץ, שבספרו "מדרגת האדם", ייחד פרק שלם לנושא "דרכי הביטחון", ומעונשו של יוסף הוא למד עיקרון יסודי במידת הביטחון, ואלו דבריו:

"הרי לנו מזה שאילו לא היה יוסף חושב אודות מחר, לא היה משתדל ב"הזכרתני" והיה יוצא מיד מבית האסורים, לא כן עתה, כאשר חשב אודות מחר והיה משתדל, מפני זה נתווספו לו שתי שנים.

וזהו העיקר בדרך הבטחון אשר האדם מוכרח הוא שלא לצור צרת מחר, כי אם ידאג ויבקש סיבה, מלבד שלא ירוויח, עוד יפסיד, כי בגלל הסיבה עוד ירחיק את המבוקש, כי כך טבע הדבר אשר מי שרודף אחר הסיבה - הסיבה בורחת ממנו. וכן מבואר בהגר"א ז"ל, כי כמו כל המחזר על הגדולה - גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה - גדולה מחזרת אחריו, כן בכל המידות, וביחוד לענין הבטחון. כמו שהניסיון מעיד על זה למבקשי דרך השלימות והבטחון בה' יתברך שמו באמת". ("מדרגת האדם", דרכי הבטחון, עמוד קצ"ו).

העובדה שהאדם מוטרד מצרות עתידיות ומנסה בדרכים שונות למנוע אותן, עשויה לפעול לרעתו. אם יוסף הצדיק לא היה מבקש משר המשקים להזכירו, הוא היה יוצא מבית האסורים שנתיים מוקדם יותר, כך שהפעולה שנועדה לקרב את השחרור גרמה בסופו של דבר לדחייתו.

ה"סבא" קובע שעיקרה של מידת הביטחון היא "שלא לצור צרת מחר". מעשי האדם למנוע בעיה עתידית עלולים להחריף אותה, וברדיפתו אחרי תוצאה מסוימת הוא בעצם מרחיק אותה ממנו. לעומת זאת, מי שמוותר על הפעילות וההשתדלות האנושית ובוטח בה', זוכה לתוצאה המקווה.

למדנו מכאן שישנן שני מהלכים באמונה וביטחון בבורא, כאשר יסוד הדברים תלוי בדרגת אמונתו ובטחונו של האדם ולפי זה עליו להתאים את דרכי השתדלותו בעולם המעשה. ומן הסתם שאחת השאלות הקשות המתעוררות אצל כל אדם היא - עד היכן ועד כמה להשתדל? וזהו ללא אחד הספקות וההתלבטויות שקשה עד מאוד לקבוע בהם מסמרות. אך זאת ודאי למדנו מפרשתנו, שמדרגתו של יוסף היא דרגה שלא לפי תפיסתנו, אשר נתבע על הוספה של "שתי מילים" בדרך להשתדלות ולהצלת נפשו - מבהיל!!!

ללא ספק עלינו להכיר את מקומנו, והפער העצום שבינינו לבינם.

אכן ישנו קשר אמיץ בין המבט שלנו כאנשים קטנים ופשוטים על מתתיהו ויוחנן כהן גדול מחד, ועל יוסף הצדיק מאידך.

נרות חנוכה-בטחון בה'

גם ה"תפארת שמואל" בתחילת פרשתנו עומד על הקשר והזיקה בין פרשת מקץ לימי החנוכה, המושתתת אף הוא על יסודות האמונה והבטחון בבורא:

"ויהי מקץ שנתיים ימים", שנתיים: נוטריקון שמאל נר תדליק ימין מזוזה. ואולי הרמז כי הנרות רומזים על בטחון בה' יתברך, יהיה מה שיהיה בכל מצב, לבל יתירשל האדם מלעשות מצוות ה' מצד שאינו ראוי ואינו מוכשר, והראיה מנר חנוכה, אף איש פשוט מדליק נרות חנוכה שנעשים קודש ואין רשות להשתמש בהם, וזה שאמרו חז"ל, נר חנוכה לא למעלה מעשרה טפחים ולא למטה משלושה, והרמז שאל יחשוב האדם שהוא למטה ואפסה תקוותו, גם בל יתגאה שהוא צדיק ועוסק בתורה, כי תועבת ה' גם שניהם, רק יבטח בה' וילך בדרך האמצעית, וזהו הרמז "ויהי מקץ" - אם נדמה לאדם שהוא בסוף דיוטא תחתונה ואחרונה, בל יאמר לנפשו נואש, וזהו "שנתיים", שמאל נר תדליק, שע"י נר חנוכה יזכה להתחמם ולהתעלות, ויהיה עוד בכוחו להשפיע קודש, וזהו ימין מזוזה שם שי"ן דל"ת יו"ד, שהוא שם השפעה, ויעורר רחמים וחסדים בעולם".

תזוזה מצילת חיים בזיהום המוגלתי

לעובדות רבות ומופלאות נחשף כל צורב הלומד אגדות ומדרשי חז"ל, במשך כל התקופות כולן עד ימינו אנו, בהם מקבל משנה תוקף כוחם של חכמינו ז"ל אשר כוחם - כח תורתם, והסייעתא דשמיא להם זכו להנהיג את הדור... ולהושיע את הכלל והפרט והדברים ידועים לכל.

ונציין כמה עובדות:

בימים ההם, טרם גילוי ה'פניצילין' ושאר מיני האנטיביוטיקה, היתה כל דלקת בגדר סכנת נפשות, שלא לדבר על דלקת חריפה, דוגמת דלקת ריאות או דלקת בגרון ובדרכי הנשימה, רחמנא לישזבן. עוד לא האיר קודשא בריך הוא את עיני הבריות, ולא הכירו את מחוללי המחלה, החיידקים, שלימים היו קורין אותם "מיקרובים", על אחת כמה וכמה שעוד לא מצאו להם דרכי רפואה. והיה כל מי שאחזו צינן, או נחבל והתפתחה אצלו מוגלה דלקתית, מסתכן בנפשו מחמת המיקרובים הללו, שעל אף שאין אדם יכול לראותם כלל, אלא אם כן יביט בהם במשקפת מיוחדת שמקרבת את הרחוקים ומגדילה את הזערוויים, ומיקרוסקופ שמה, הרי הם מתרבים במהירות שאין לה שיעור ומזהמים את הדם הנקי עד שמשבשים את פעולתו, ויש בהם כדי להמית.

כל כך נוראה היה כוחה של המוגלה, עד שאדם שהיה לוקה חלילה בפצע דלקתי, לא היו הרופאים מוצאים לו רפואה אחרת, אלא אם כן ינתחוהו ויחתכו בבשר החי, ויבקיאו את הנפיחות ותצא המוגלה.

דא עקא, עקב חוסר המודעות והידע, הרי לא אחת היה הניתוח עצמו, שנערך ללא כללי ההיגיינה המוכרים כיום, מעביר חיידקים ומדביק חולאים מזה לזה וממנו הלאה, ה' ישמרנו.

הרבי מפוריסוב, הרב הקדוש רבי אברהם זכותו תגן עלינו, היה נכדו, בן בנו של ה'יהודי הקדוש' מפשיסחא. על אף היותו בן של קדושים ממדרגה ראשונה, ועל אף שאחיו נהגו באדמו"רות והנהיגו עדות גדולות של חסידים, הרי הוא העדיף להיות חסיד ולא להיות אדמו"ר. בצעירותו נסע עוד אל הרב השרף מקוצק, אליו הגיע בשנותיו האחרונות. הוא היה אחד ממעתיקי השמועה של קוצק לדורות הבאים, אחר כך נסע אל ממשיך דרכו ה'חידושי הרי"ם' מגור, המשיך אצל ממלא מקומו הרבי ר' העניך מאלכסנדר, ויחד עם מרבית העדה נסע אל הרבי ה'שפת אמת' שהיה צעיר ממנו בכמה וכמה שנים. הוא נחשב כאחד מראשי ופארי עדת החסידים בגור ומהיושבים ראשונה במלכות. רק אחרי פטירת ה'שפת אמת' ניאות לשמש באדמו"רות, ואף זאת למחצה, לשליש ולרביע.

שמיל-לייב (שם בדוי), בן יחיד היה להוריו. לא היה להם עוד בן או בת, לא לפניו ולא לאחריו, הוא כל עולמם, והם כל עולמו. אביו נמנה על חסידיו של האדמו"ר מפוריסוב.

ביום מן הימים בא שמיל-לייב הביתה וצווארו תפוס, לא יסור ימין ושמאל. לא התרגשו הוריו יתר על המידה. עטפוהו היטב היטב בסודר של צמר שעיר, והזהירוהו חזור והזהר כי לא יסיר את הסודר מצווארו, אף בשעה שהוא יושב ושונה את תלמודו בבית המדרש, וגם אם יוסק התנור, וחלל בית המדרש יהיה חמים ונעים. "ככל שיחם לך יותר וככל שתזיע, ייטב לך מהר יותר", אמרו לו. סבר וקיבל. ציית ולא הסיר. חם היה לו, והוא הזיע, וצווארו ממקומו לא זז. נותר קשוח ומתוח, כמו חוברו לו שלשלאות של ברזל. נטוי בזווית מסוימת וממנה לא ימוש.

חלפו שבוע ושבועיים אך טרם סר הכאב, פנו הוריו אל החובש המקומי, והוא מרח לו משחות למיניהם. הלך הריח ונדף ממנו למרחוק, אך הצוואר – כמו מתעקש - לא התרכך. אדרבה, התנועה הלכה וכבדה עליו מיום ליום, וייסוריו היו גדולים.

ראו הוריו איך מתייסר בנם יחידם מחמל נפשם, ונסעו עמו אל הרופא המומחה שבעיר הגדולה. הציץ בו הרופא, והתכרכמו פניו. מישש בצווארו והשקיף אל תוך גרונו. ניסה להטות את ראשו לכאן ולכאן, ולא כך כל הצליח. התעמק והתבונן וקבע: נפיחות של מוגלה יש לו לשמיל-לייב בצווארו פנימה, מקום שאין יד הרופא וסכיניו מגיעות, ויכולה היא מוגלה זו שתסכן את חייו חלילה וחס. אם יצליחו השיקויים והתרופות והמשחות - מה טוב, אבל אם לא, וקרוב לוודאי שזה מה שיקרה, הרי הוא מסוכן. ובפרט שהמוגלה מהצוואר זורמת הישר אל תוך הראש, סכנת נפשות של ממש.

נרעדו הוריו והזדעזעו עד עמקי נשמתם. בן יחיד הוא זה, והוא כל עולמם. אם ילך הוא חלילה מהעולם, אוי להם ואבוי לנפשם. ניסו עוד את התרופות והמרקחות שנתנו הרופאים, ומאומה לא הועיל. הנפיחות בעינה עמדה, ואין למוגלה מוצא אלא אל הראש.

קם אביו של שמיל-לייב ונסע אל הרבי מפוריסוב. את הבכיות שבקעו ממנו שמעה העיירה כולה, בכיות של אבא העומד לאבד את בנו יחידו. "והם אומרים, הרופאים", מירר בבכי, שהמוגלה אינה יכולה לצאת, רק ללכת לראש! אוי אוי, גיוואלד!!!"

"ככה?" כמו נחה דעתו של הרבי, "מנין להם לרופאים שאין לה מוצא, רק אל המוח? הלוא היא יכולה לשנות כיוון וללכת לרגל. נו, לרפא את הרגל זה כבר לא סיפור קשה כל כך..."

האב המייבב הביט ברבי כמשתומם, והרבי אמר לו: "הבה אספר לך סיפור שאירע אצל הרבי מראדזימין, רבי יעקב אריה זכותו תגן עלינו, ותבין".

והוא סיפר:

באחד מן הכפרים הפזורים ברחבי פולין, החזיק יהודי את חזקת החכירה של טחנת הקמח המופעלת על ידי זרימת המים של הנהר. את הטחנה חכר מאת הפריץ. ישב החוכר שלנו בשובה ונחת על מקומו וטחנתו. הפעיל את הטחנה, התפרנס כראוי, והעלה דמי חכירה לפריץ בעיתו ובזמנו. כך נהג שנים רבות מאוד. ויהי היום, אין ויהי אלא לשון צער, נחה רוח רעה על הפריץ שלנו, והוא החליט לנשל את היהודי מהחזקה, לשלחו לכל הרוחות ולהביא אחר תחתיו, או לתפעל בעצמו את הטחנה. לא עזרו לו ליהודי כל תחנוניו, הפריץ אטם אוזניו והקשיח עמדות.

קם ונסע ביהודי אל הרבי מראדזימין, שנודע בכל פולין כבעל מופת מאין כמוהו. עמד שם ושפך את ליבו בפניו. הרבי שמע אותו, ואחר הושיט לו גיליון נייר ועיפרון ואמר לו: "שרטט נא לי את מפת האזור, את הכפר, הטחנה, ובעיקר את מסלולו של הנהר הזורם ומניע את גלגלי הטחנה!"

התפלא החוכר, אבל עשה מה שהצטווה. לקח את העיפרון, שרטט מה ששרטט וקשקש מה שקשקש, הוא לא היה אדריכל, אבל בערך ככה, את נתיבו של הנהר הזורם בעוצמה במורד, חולף בפאתי הכפר, ועל גדתו בנוי בית הטחנה שהנהר מפעיל אותו במשך כל היממה, כמובן, יום ולילה לא ישבות.

הציץ הרבי מראדזימין בשרטוט ואמר לו: "ככה? הרי המים יכולים לשנות את מסלולם, לזרום בנתיב אחר, ולא לחלוף כלל ליד הריחיים!?" והוא פטר את הכפרי לחיים ולשלום.

אחר כך קרה הכל בפתאומיות בלתי מוסברת. הנהר שזרם במסלולו הקבוע אלפי שנים ללא הפסקה, שינה במפתיע את כיוון זרימתו, ובניגוד לכל היגיון פתח לו ערוץ חדש, פילס לו נתיב, והזרים לשם את מימיו, כשבהמשך דרכם חזרו המים והתחברו לערוץ הישן. הכפר והטחנה נותרו מחוץ לתמונה, רחוקים מן הנהר השוצף.

כעת שבתו הריחיים, ולא טחנו ולא גרגר דגן אחד, אבל לא זו בלבד, כל שדותיו של הפריץ שקיבלו את מימיהם ישירות מהנהר, בתעלות שנחפרו ממנו אליהם, התייבשו, התבואה נבלה וקמלה, והשדות היו לשממה. גם ענף הדיג הריווחי שוב לא היה קיים, ודגים רבים נותרו מתים בערוצו

הקודם והחרב של הנהר. הפריץ ספג הפסדים כבדים מכל הצדדים. נחלתו המפוארת עמדה חודשים בשיממונה המחפיר מול שדות כמושים, נהר מיושב והכנסות שנעלמו ואינן. רשע הוא היה, הפריץ, טיפש בכלל לא. הוא הבין כי יד ה' פגעה בו משום שהוא פגע ביהודי. על אפו ועל חמתו הזמין אליו את הכפרי הטוחן לשעבר, שכל הזמן ציפה בדריכות להזמנה הזאת, והציע לו הצעה מאין כמוה: הוא, היהודי, יקבל את חכירת הטחנה ללא תשלום כלל, ובחזרה חתום לשנים רבות מאוד, ובלבד שיחזיר את הנהר למסלולו הקודם והישן. לכל הפחות תהיינה לו לפריץ הכנסות מהשדות והדגים.

שמע הכפרי והסכים באופן עקרוני, אבל ביקש מהפריץ לתת לו זמן להחליט סופית...את הזמן הזה רצה, כמובן, כדי לנסוע שוב לראדזימין. מי שסגר את הברז, יכול לפתוח אותו שוב... הרבי שמע את סיפורו של הכפרי שנושל מחזקתו, ואת הסכמתו של הפריץ להחזירו לחזקתו הישנה בכפוף לתנאי שלו. נענה ואמר לו:

"הרי למים יש 'חזקה' על המסלול הישן שלהם, הנתבי שליד הריחיים... לא מזיזים חזקה ממקומה... המים צריכים לחזור למקומם הראשון"...

וישב הנהר לאיתנו, לתנאו הראשון, והכפרי לחזקתו. "אתה מבין?" הסביר הרבי מפוריסוב לאביו של שמיל-לייב, "אפשר להתפלל ולהזיז דברים מהמסלול! מוגלה לא חייבת לזרום לכיוון שהם אומרים".

אחר כך לא הבינו הרופאים, איך פתאום הלכה הנפיחות בצווארו של שמיל-לייב ופחתה, הלכה והצטמקה. איך פתאום הצליח להתחיל להניע את צווארו יותר ויותר, עד שמהפצע לא נותר דבר. הם גם התפלאו מאוד על הנפיחות שבצבצה לה פתאום ברגלו, אבל זה כבר היה סיפור פשוט ולא מורכב בכלל. שמיל לייב שב וחייה והיה כאחד האדם.

שליטת החכמים בטבע הבריאה

הגמרא (בבא מציעא נט, א) מביאה מעשה בזמן שהיתה מחלוקת בין רבי אליעזר וחכמים בעניין תנור אחד אם מקבל טומאה או לא. היה רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאים. ובאותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם, ולא קיבלו ממנו. אמר להם: "אם הלכה כמותי, אזי אילן זה, שנושא עליו פרות חרובים, שעומד כאן, יוכיח עם מי הצדק". מיד נעקר אילן החרוב ממקומו מאה אמה, ויש אומרים ארבע מאות אמה. אמרו לו: "אין מביאים ראיה מעץ חרוב". חזר רבי אליעזר ואמר: "אם הלכה כמותי, אָמַת המים תוכיח". ואכן, חזרו המים לאחוריהם. אמרו לו: "אין מביאים ראיה מאמת המים".

חזר ואמר: "אם הלכה כמותי, כותלי בית המדרש יוכיחו". היטו כותלי בית המדרש ליפול, גער בהם רבי יהושע ואמר להם: "אם תלמידי חכמים מתנצחים זה עם זה בהלכה, אתם מה טיבכם?" לא נפלו הכתלים, מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו, מפני כבודו של רבי אליעזר. ועדיין מטים ועומדים.

חזר רבי אליעזר ואמר להם: "אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו". יצאה בת קול ואמרה: "מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום!" עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: "לא בשמים היא! אנו משגיחים בבת קול, שכבר כתבת בתורה בהר סיני: 'אחרי רבים להטות'". מצאו רבי נתן לאלהיו, אמר לו: "מה עושה הקדוש ברוך הוא בעת הזאת?" אמר לו: "הוא שמח, ואומר: ניצחוני בני! ניצחוני בני!"

ואחר ראותנו כל זה והוא כטיפה מן הים מגדולתם, איך לא ננמיך קומתנו ונבטל דעתנו לדעתם הקדושה והנקייה?! ומה לנו לבלבל עצמנו בדברים הפשוטים לרבתינו, וכי אנו חכמים מהם?! וכל חכמתם עדיין כאין לעומת הנביאים ומשה רבנו ע"ה, שקיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'.

וראה עוד בספר חיי עולם שכתב וזה לשונו:

ואשר ראוי להשיב לנבוכים אלו הוא לומר להם: האם סבור שאתה שהנך הראשון שעלתה על דעתך כזאת, וכי איזה כישרון גאוני צריך בכדי להסתבך ולשאל 'מי אמר?' הלא תבין כי כל אלפי גאוני ישראל שבכל הדורות, לא נפלאה היא מהם שיעלה על דעתם כל צדדין וצדידי צדדין, מיני ספקות ודיונים שעלו ושיעלו על ליבך, ואף על פי כן היתה אמונתם תמימה ושלמה בכל תוקף וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם, כי נפשם הטהורה ואור תבונת ראו בבהירות אמיתית הדברים. מה אמת ומה שקר וזיוף. בנוסף לזה ראו בחוש נוראות מנפלאות השגחתו יתברך על יראיו, אצלם ואצל רבותיהם קדושי עליו. וקבלות נאמנות, רב מפי רב, מנפלאות השגחת ה' יתברך ומנפלאות קדושת התורה. והנה מהאמונה השלמה של כל רבותינו, תוכל להבין שלכל שאלותיך וספקותיך יש תשובות ברורות ותוכל לסמוך על הרי"ף והרמב"ם והרשב"א וכו' וכו'."

הדלת "הסודית" בחדר השינה של הסולטן

לפני כארבע מאות שנה קרה הדבר. שונא ישראל, שרשעותו לא נפלה מזו של המן, ניסה להשמיד את כל יהודי איסטנבול, שחיו בשלום ושלוה תחת שלטונו של הסולטן התורכי. זקני היהודים שבאותו הדור סיפרו את הסיפור המופלא הבא:

היה היה פעם רב לקהילת איסטנבול ושמו רבי משה האמון. הוא היה תלמיד חכם גדול וירא שמים. הסולטן סולימאן, ששלט בתורכיה בימים ההם, כיבד את המלומד היהודי עד מאוד וכאות הוקרה מינה אותו כרופאו האישי. משרה רמה זו עברה לר' משה בירושה. אחרי שקודם לכן מילא אותה אביו, ר' יוסף. ר' משה היה בן 24 כאשר אביו זצ"ל נפטר והוא נקרא למלא את מקומו.

משפחת האמון היתה אחת המשפחות היהודיות המפורסמות בספרד. היא הוציאה מתוכה שורה של מלומדים, רבנים ורופאים, שתפסו עמדות חשובות בחצרות המלכים והרוזנים. גורלם שפר עליהם כל עוד שלטו במדינה השליטים המוסלמים. אולם גורל זה נתהפך מן הקצה על הקצה כאשר ספרד המוסלמית נכבשה על ידי הנוצרים. בשנת ה' אלפים רנ"ב לבריאת העולם (וסימנך: "מזרה ישראל יקבצנו") ירד על יהודי ספרד אסון הגירוש הנורא. בין המגורשים היה גם הרב יוסף האמון ובנו משה, שהיה אז בן שנה אחת בלבד.

ר' יוסף התישב באיסטנבול, וזמן קצר לאחר מכן נקרא לחצר הסולטן כאחד ממקורביו הקרובים, העתיד לשמש רופאו האישי. משרה זו, ירש, כאמור, בנו ר' משה.

הודות לידידות ששררה בינו ובין הסולטן. היה בכוחו של ר' משה לעשות הרבה טובות לאחיו היהודיים. והוא אכן פעל ועשה ולא משך את ידיו משום מפעל חיובי לטובתם. התקופה ההיא בכללותה היתה תקופה קשה ליהודים. הם סבלו נוראות מעלילות דם ששונאיהם טפלו עליהם מפעם לפעם. עד כמה שזה מגוחך. היו גויים מטופשים שהאמינו כי היהודים זקוקים לדמם של הגויים כדי לאפות את המצות בפסח. לשוא היו כל ההוכחות כי ליהודים נאסרה אפילו אכילת דם של תרנגולות - לפראי האדם צמאי הדם כל זה לא היה בבחינת שכנוע מתקבל על הדעת. הם האמינו רק במה שרצו להאמין...

בשנת ה'ר"ץ לבריאת העולם העלילו על יהודי אסיה עלילת דם כזו. אז הצליח ר' משה האמון להעביר החלטה, לפיה כל העניינים מסוג זה יעברו אוטומטית לטיפולו של הסולטן. פירוש הדבר כי החקירה והוצאת גזר הדין - הכל יהיה מרוכז בידי הסולטן והשלטון המרכזי אשר באיסטנבול הברירה.

בדרך זו קיווה ר' משה למנוע משליטים מקומיים קטנים מלהתנכל ליהודים, מלבד התקווה כי חקירה המנוהלת על ידי הסולטן בכבודו ובעצמו עשויה תמיד לעזור לגילוי האמת והיא תשחרר את היהודים האומללים מהסיוט הרודף אותם. חיי היהודים ורכושם לא יהיו הפקר, אם הסולטן ינהל את החקירה ויוציא לאור דין צדק, חשב ר' משה האמון.

בהשפעת ר' משה, חקק הסולטן חוקים שונים שמגמתם היתה להבטיח שוויון, צדק והגנה בפני רדיפות.

ר' משה האמון אף ייסד ישיבה באיסטנבול, ישיבה שהפכה למרכז תורני חשוב וקנתה לעצמה שם של מקום בו מרביצים תורה ברבים. נוסף לכך הוא דאג שליהודים יהיו ספרי לימוד. הוא בעצמו חיבר ספרים שונים ותרם כסף רב כדי להפיץ את החומש בתרגום פרסי וערבי. התרגום הערבי של הספר נעשה על ידי רבי סעדיה גאון.

לאור כל האמור, אין זה פלא שר' משה היה אהוב ואהוד על אחיו היהודים. הם הרגישו את עצמם בטוחים וישבו בתורכיה בטח ושאנן, ביודעם כי אח להם בבית המלכות.

כך התנהלו חיי יהודי איסטנבול על מי מנוחות, עד שביום בהיר אחד נקרא הרב משה האמון בדחיפות לארמון הסולטן.

כשהגיע, מצא את הסולטן נחרד, נפעם ונרעש. הסולטן סיפר לו כי בלילה הקודם הוא חלם חלום בלהות. בשוכבו על יצועו הוא שמע פתאום קול קורא אליו: "סולימן, סולימן! עורה, למה תישן? מדוע אתה מחריש?! אני הנביא שנשלח מן השמים, כדי לעורר אותך שתשמיד את כל היהודים הבלתי מאמינים. תוך שלושה ימים עליך להוציא צו, לפיו כל יהודי ארצך שלא יאבו לקבל על עצמם את האמונה במוחמד, אחת דתם להיות מגורשים מן הארץ, אלה שיישארו מות ימותו, גברים נשים וטף, ללא כל הבדל, בלי רחמנות! קום סולימן, עורה! בצע את פקודתי אם חייך יקרים לך!"

רעד עבר בגופו של ר' משה. הוא הטיל את עצמו לרגלי הסולטן וביקש רחמים על אחיו היהודים. "חלומות שוא ידברו" - אמר לסולטן - "הוד מלכותו אינו צריך לשים ליבו לדברי החלום שאין בו ממש".

הסולטן נרגע קמעה. ר' משה הלך לביתו בתקוה כי הצליח לשכנע אותו להעביר את הסכנה המרחפת על ראשי היהודים. אולם למחרת בבוקר שוב נקרא בבהילות לארמון.

סולימן היה נרעש ונבהל עוד יותר מאשר ביום הקודם, הוא רעד כעלה נידף כאשר סיפר לר' משה כי שוב בא אליו בעל החלום, זה איום ונורא, סיפר לרופאו החביב. שמעתי את הקולות אפילו אחרי שהתעוררתי מהשינה.

"ר' משה ידידי הטוב" - קרא הסולטן בקול מיואש אך החלטי - "אהיה מוכרח לבצע את הפקודה השמימית. אנא, קח את משפחתך וברח!"

ושוב הטיל ר' משה את עצמו לרגלי הסולטן ובדמעות בעיניו התחנן לפניו שלא יבצע את המעשה האכזרי שאין לו כל טעם וכל הצדקה. "הלא אתה מושל נאור ורב חסד" - זעק - "וכיצד תעשה עוול כזה לנתינים שלווים החפים מכל פשע?! האם היהודים אשר בארצך עשו משהו שיצדיק את ביצוע הגזירה הנוראה?"

הסולטן הבטיח כי יחכה עוד יום אחד. אם החלום יחזור בפעם השלישית, לא תהיה כל עצה אלא למלא אחר פקודת ה"נביא" ולגרש את כל היהודים.

מה עשה ר' משה?

הוא כינס את ראשי הקהילה היהודית של איסטנבול וסיפר להם על הגזירה הנוראה העומדת להיות מבוצעת, אם הסולטן יחלום בפעם השלישית. ראשי הקהילה קראו תענית ציבור וכל יהודי העיר. גברים נשים וטף נתאספו בבית הכנסת המרכזי, כדי להתפלל, לומר תהלים ולפשפש במעשיהם,

אולי ירחם ה' הטוב ויעביר את הגזירה המרחפת מעל ראשיהם. זעקת היהודים האומללים עלתה עד לב השמים ותהום כל העיר.

לפנות ערב הלך ר' משה אל הסולטן. הוא תלה עיניו לשמיים ושפתותיו רחשו תפילה, רק ה' יתברך בכבודו ובעצמו יכול להושיע במצב זה. פתאום הוא נעצר על ידי איש זקן שהושיט לו יד לשלום.

"שלום עליכם ר' משה" - קרא הזקן - "מדוע כה נפלו פניך, מה מעיק על ליבך?"

ר' משה השיב שלום לזקן, מבלי לחשוב הרבה סיפר לו את סיפור המעשה אודות הגזירה התלויה כחרב חדה על ראש הקהילה היהודית, אתה בוודאי זר כאן, אם אינך יודע מה עומד להתרחש - אמר לו בעוגמה.

"אלוקינו בשמים גדול הוא ושגיב כוח" - השיב הזקן - "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. הוא שומר את עמו ישראל בכל עת ובכל שעה. עצתי היא: לבדוק מה מתרחש מאחורי הדלת הסודית שבחדר השינה של המלך..."

עיני ר' משה אורו משמחה, הוא הרים עיניו השמיים והודה לה' על העצה שקיבל באמצעות הזקן. אחר כך רצה להודות גם לזקן עצמו, אך הוא פשוט נעלם ואיננו. לר' משה לא היה כמובן, זמן לחפש אחריו כדי להודות לו. בצעדים מאוששים הוא המשיך בדרכו לארמון. שם קיבלו הסולטן בחדרו הפרטי, כשהוא מודאג ואותות שני הלילות הקודמים ניכרים היטב על פניו.

"הוד מלכותך!" - קרא ר' משה בהתרגשות - "אני מאמין ומקווה שאוכל לפתור את חידת החלומות המוזרים. אמור נא לי הוד מעלתך, האם ישנה דלת יציאה סודית מחדר משכבך?"

הסולטן שקע בהרהורים. הוא נזכר כי עוד בהיותו ילד סיפר לו פעם אביו, הסולטן המנוח, כי ישנה יציאה סודית מחדר השינה, דרכה אפשר לעזוב את הארמון בשעת סכנה, מבלי שאיש יידע על כך. אביו אמר לו בזמנו כי אסור שמישהו יידע מזה ורק בשעת סכנה גדולה יוכל להשתמש ביציאה סודית זו. הדברים נשתכחו מלבו כליל ועתה הזכירם ר' משה בשאלתו.

"כן, ישנה דלת כזו בחדר משכבי" - השיב הסולטן המשתומם משנעור מהרהוריו. "למה הינך שואל?"

לשמחתו של ר' משה לא היה גבול. הוא ביקש מהסולטן להרשות לו לבלות את הלילה בארמון. כן ביקש להציב מספר שומרי ראש נאמנים בחדר השינה, ליד הדלת הסודית. לאיש בל ייודע הדבר - ביקש ר' משה. הסולטן הסכים למלא את מבוקשו.

הלילה הזדחל באיטיות. הסולטן נרדם זה מזמן. אולם ר' משה שניצב ליד מיטתו, לא עצם עין. גם שומרי הראש עמדו ליד הדלת הסודית, מבלי להוציא הגה או להניע איבר.

לפתע פתאום נשמעה איוושה קלה מעבר לדלת הסודית ומיד לאחריה קול מטיל אימה "סולימן. סולימן! מדוע תישן? זו הפעם האחרונה שאני מזהיר אותך, אני הוא..."

אולם ה"נביא" לא הספיק הפעם לסיים את "נבואתו". הדלת הסודית נפתחה לרווחה ושומרי הראש החמושים פרצו דרכה, תפסו את ה"נביא" הנדהם וגררוהו לחדר פנימה. שם נתגלה - לתדהמתו הרבה של הסולטן שהתעורר בינתיים משנתו - כי "נביא הזעם" אינו אלא המשנה למלך שהיה ידוע בתור שונא ישראל מושבע, ובמיוחד שנא את רופא החצר היהודי. במקרה נודע לו איכשהו על הדלת הסודית ובאמצעותה הוא ביקש לבצע את תכניתו האכזרית, לגרש את כל היהודים. הסולטן, שראה עם מי יש לו עסק, ציווה לתלות את הפושע. הוא הבטיח לרופא, ר' משה, כי הוא ממשיך לתת בו אימון מלא, עוד יותר מקודם וכי ליהודי הממלכה לא יאונה כל רע.

ליהודי איסטנבול היה היום הזה יום שמחה וחג. היה זה פורים שני, בו נפטרו משונא שרצה להביא עליהם כליה. ואכן עד היום נקרא יום זה בפי היהודים - "פורים איסטנבול".

והזקן היועץ? היה זה כמובן אליהו הנביא. המלאך הטוב, המביא ליהודים הנדכאים גאולה וישועה מן השמים.

צדיק גוזר והקב"ה מקיים

רבותינו זכו מרוב קדושתם שטבע הבריאה נשתנה עבורם והיו דבריהם נשמעים בשמים, וכל הבריאה כולה הייתה משועבדת להם, כמו שאמרו: 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'. פעם אחת נפלה מרגלית אחת ממלך ישמעאל לארץ, ובלעה עכבר אחד. בא אצל רבי פינחס בן יאיר שיסייע לו למוצאה. אמר לו רבי פינחס בן יאיר: "וכי חובר חבר (מכשף) אני, שבאת אלי?!". אמר לו המלך: "לא חובר ומנחש אתה, רק באתי אליך בעבור שמך הטוב שהולך למרחוק. שאתה צדיק גמור ואתה גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים על ידך". גזר רבי פינחס בן יאיר על העכברים שיבואו אצלו. ראה עכבר אחד שהיה לו כמין חטוטרת בגבו מחמת המרגלית שבלע, ובולט לחוץ דרך גבו. אמר רבי פינחס בן יאיר: "בעכבר הזה נמצאת המרגלית!" וגזר עליו ופלט המרגלית לחוץ (ירושלמי דמאי).

שוב מעשה ברבי פינחס בן יאיר שהלך לבית המדרש והיה בדרכו נהר שנקרא גני. והיה הנהר הזה מתגבר מאוד, עד שהיה בלתי אפשר לילך דרך שם. אמר רבי פינחס בן יאיר לנהר הזה: "גני, גני! וכי אתה מונע אותי מללכת לבית המדרש?" ונקרע הנהר מלפניו, ועבר ביבשה. אמרו לו תלמידיו: "יכולים גם אנחנו לעבור בו?" אמר להם: "מי שידע בנפשו שלא ביזה לשום אדם מישראל מימיו, יעבור הנהר ולא יגיע לו שום נזק חלילה" (שם).

בזכותו לא ייפול הבית

מעשה שהיה בנהרדעא חומה ישנה ורעועה, ורב ושמואל נזהרו ולא היו עוברים תחת החומה הזו, ואף על פי שהיתה עומדת שם שלוש עשרה שנה ואינה ראויה ליפול אחר שכבר עמדה כל השנים האלו, אבל לפי שהיתה רעועה לא רצו לעבור תחתיה, אלא היו מקיפים סביבה. יום אחד נקלע רב אדא בר אהבה לנהרדעא. אמר שמואל לרב: "נקיף את החומה ולא נלך תחתיה". אמר לו רב: "אין אנחנו צריכים לזה כעת, לפי שנמצא איתנו גם רב אדא בר אהבה, שיש לו זכות אבות, ואין אנו צריכים לחשוש מכך" (תענית ב.).

מעשה ברב הונא, שהיה לו יין בבית ישן ורצה לפנותו משם, אבל חשש להיכנס לבית שמא ייפול עליו. מה עשה? לקח ומשך עמו את רב אדא בר אהבה ונכנסו לבית, שם פלפל עמו בלימוד, והאריך לדון עמו בפרטי הסוגיא עד שסיימו לפנות את היין משם, ואחר כך יצאו מהבית. מיד באותו רגע קרס הבית ונפל. הבין רב אדא בר אהבה מה אירע והקפיד על רב הונא, שסמך עליו שבזכותו לא ייפול הבית כל זמן שהוא שם. (תענית שם).

"שהיינו יודעים להביא את המים בעיתם"

עצירת הגשמים היא גְזֵרָה קשה ביותר, ולכן מצאנו תפילות מיוחדות בצירוף תעניות כדי להעביר את רוע הגזרה. גם אל צדיקי הדור פנה הציבור במצב של עצירת גשמים כדי שיבקשו רחמי שמים, בבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים. מפורסם ביותר הסיפור על חוני המעגל שהוריד גשמים, כפי שמשופר (תענית כג, ע"א): "שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל, 'ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור' (איוב כב, כח). ותגזר אומר - אתה גזרת מלמטה, והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך

מלמעלה". במסכת תענית מובאים עוד כמה סיפורים על תנאים, שבשעת עצירת גשמים עמדו בתפילה והורידו גשמים.

כוחם של גדולי הדור בהורדת גשמים לא פסק עם חתימת התלמוד, ויש עדויות על כך גם בתקופות מאוחרות יותר.

הגאון רבי אברהם סבע, ממגורשי ספרד, כתב בספרו "צורר המור" בתחילת פרשת בחקתי כדברים האלה:

"ואמר 'גשמיכם בעתם' (ויקרא כו, ד), ולא אמר 'ונתתי לכם גשמים', להורות שהגשמים הם שלנו, כאומר 'לנו המים' (בראשית כו, כ). **וזה היה תפארת עוזנו כשקיבלו אותנו האומות, לפי שהיינו יודעים להביא המים בעיתם.** ובזה אומרים 'רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה' (דברים ד, ו), שרואים שליח ציבור מעוטף בטליתו ובהזכירו שלוש עשרה מדות מוריד הגשמים. ולכן אמר 'גשמיכם' שהם שלכם... והטעם שהם שלנו שאנו קיבלנו התורה שנקראת מים כדכתיב 'הוי כל צמא לכו למים' (ישעיה נה, א), אבל אומות העולם שלא רצו לקבל התורה, אין ראוי לתת להם מים, וזהו 'גשמיכם'". כלומר, הדיוק במילה "גשמיכם", מפרשת לנו באופן ברור של מי הגשמים בעצם, שלכאורה הרי די היה לומר 'גשמים', ומה פשר כינוי השייכות? אין זה אלא שמודיענו הכתוב שהגשמים הם של ישראל, דהיינו, ישראל שולטים על הגשם. שליטה זו מביאה לקידוש שם שמים לעיני אומות העולם. בהמשך, על פסוק התוכחה: "ושברתי את גאון עוזכם ונתתי את שמיכם כברזל" (שם, יט), כותב רבי אברהם:

"כי כבר כתבתי כי גאוננו ותפארתנו ועוזנו ביד שובינו, היות לנו כח להוריד הגשמים בעתם בכל תפילתנו. ודבר מפורסם הוא, כי על זה התנאי קיבלו אותנו בארץ העמים כשגלינו מארצנו. וכבר קרה כזה כי במלכות ארגון בזמן עצירת גשמים, השליכו היהודים כולם מחוץ לעיר וסגרו השערים בעדם עד שיביאו המים. ודרש הרב חסדאי קרשקש זצ"ל, וכה אמר בתחילת דבריו: "לנו המים, וה' יתברך פקד את עמו ונתן להם מים. ואח"כ בעוונותינו היינו צועקים וצווחים בערבוביא, ולית מאן דישגח בן (ואין מי שישגיח בנו) לפי שנתקיים בנו ובהם בעוונותינו "ושברתי את גאון עוזכם", כי זהו עוזנו ותפארתנו להוריד גשמים בעיתם בתפילתנו.

כאן אנו שומעים כי הורדת גשמים לעיני הגויים היא "דבר מפורסם". יתר על כן, בזכות כוחם המפורסם של היהודים בהורדת גשמים, מתאפשר להם לשבת בגולה בין הגויים. דהיינו, בעת עצירת גשמים, על היהודים להתפלל ולהושיע את שכניהם.

רבי יוסף יעבץ, אף הוא מזמן גירוש ספרד, כותב:

והרב בן חסדאי ז"ל, אשר גבה בשכלו על כל הפילוסופים אשר בזמנו, אפילו חכמי אדום וישמעאל, וכל שכן חכמי ישראל, וגדול לאלוקיו כי קרא אל ה' וענהו במקהלות רבבות עמים רבים ונתקדש ה' על ידו.

אפילו אומות העולם ידעו שלהוריד גשם - אפשר רק ע"י תפילת היהודים.

קידוש ה' לעיני העמים

תושבי הרובע היהודי שבעיר טבריה, היו מופתעים מהפמליה שהופיעה פתאום בעיר, בין יום הכיפורים לחג הסוכות. ימיו של היישוב היהודי המתחדש בטבריה לא היו מרובים. רק כעשרים וחמש שנים קודם לכן שבו כמה עשרות משפחות יהודיות, כולן ספרדיות, והקימו מחדש את היישוב היהודי בעיר קודש זו. הם התגוררו בכמה חצרות סמוכות, וכך יצרו רובע שכולו יהודי.

קבוצת היהודים החדשה שבאה לטבריה, היתה של חסידים מארצות אשכנז, שעלו זה עתה לארץ. הבדלי העדות לא מנעו מיהודי טבריה לנהוג בבני הקבוצה האורחת הכנסת אורחים חמה ולבבית, כיד המסורת הטובה עליהם.

עד מהרה נוכחו היהודים המקומיים כי האורחים הם אנשי מעלה ומורמים מעם. בראשם ניצב הצדיק רבי נחמן מהורדנקה. גדולתו של רבי נחמן ניכרה גם בחזותו המרשימה, ועם בואו זכה מיד ליחס של כבוד והערצה. תושבי המקום סייעו לאורחיהם לשכור משכניהם המוסלמים דירות סמוכות לרובע היהודי, וכך התרחבו תחומי הרובע.

באותה שנה, בהגיע תפילת המוסף של שמחת תורה, נתכבד רבי נחמן לגשת אל התיבה בתפילת הגשם, שהייתה שמורה למכובד שבחבורה. ואמנם, תפילתו של רבי נחמן הרקיעה שחקים. בקול גדול קרא את הפיוט "זכור אב נמשך אחרך כמים", והציבור כולו נסחף אחריו. אולם כשהגיע למילים "בעבורו אל תמנע מים", פרץ רבי נחמן בבכי רם, שהלך ונתעצם. בהזכירו את הבקשות "לברכה ולא לקללה", "לחיים ולא למוות", "לשובע ולא לרזון" - זעק בסערת נפש עזה. ויהי הדבר לפלא בעיני כול.

מרחשוון וכסלו עברו-חלפו, ועדיין לא היה זכר לטיפה אחת של גשם. הבצורת החלה להדאיג את התושבים. אולם אז התרגשה על הקהילה צרה גדולה מהבצורת.

התרחבותה והתבססותה של הקהילה היהודית לא נשאו חן בעיני תושבי טבריה המוסלמים. לא אחת ניסו להוציא את דיבתם רעה באוזני המושל. אולם המושל, שהיה מתון וסבלן, לא אבה לקבל את דברי הדיבה והוסיף לרחוש יחס חם לבני הקהילה היהודית.

עתה סיפקה הבצורת נשק לשונאי ישראל. כמה מיועצי המושל דאגו לטפטף באוזניו, כי היהודים הם האשמים בבצורת הקשה. בעיקר הרבו להשמיץ את התושבים האשכנזים שזה מקרוב באו. "התנהגותם של אלה מזרה ביותר, ובמעשיהם כישפו את השמים", אמרו. כראיה ציינו את העובדה שכבר שנים רבות לא הייתה בצורת כזאת, והנה, אך הגיעו אלה והרי התוצאה...

הפעם התקבלו הדברים באוזני המושל. אף שלא קיבלם כאמת מוחלטת, החליט בכל זאת להטיל על היהודים את האחריות לבצורת הקשה. אחת מהשתיים, אמר בליבו: אם אשמים הם, יישאו בעונש. ואם הם נקיים מעוון, אדרבה, יישאו תפילה לאלוקיהם אשר יחוש להצלתם.

אמר ועשה. הוא שלח לקרוא לראש הקהילה, ובקול מאיים תבע ממנו להפסיק את הבצורת ולהוריד גשם על פני האדמה. לא הועילו כל ההסברים והתחינות. המושל קצב שלושה ימים להבאת הגשם. "לא", כך אמר, "יסולקו בשלב ראשון מהעיר כל המתיישבים האשכנזים החדשים, ובשלב השני יישקל סילוקם המוחלט של כל היהודים מטבריה!"

הדברים הגיעו לאוזני רבי נחמן מהורדנקה, שמיהר להרגיע את אנשי הקהילה המקומית ולנסוך בהם תקווה ואמונה. עוד באותו יום כינס את תלמידיו והודיע להם, כי למחרת עם שחר יעלו להתפלל על קברו של רבי עקיבא.

ואכן, כחוני המעגל בשעתו, חג רבי נחמן עוגה על הארץ וסידר את תלמידיו בתוכה כשהוא במרכז. הם פתחו בתפילות לפי הסדר שהורה להם. כל אותה שעה היכה בהם שרב כבד, והשמים נראו צחים מכל פיסת ענן.

שעות ארוכות עמדו רבי נחמן ותלמידיו על עומדם והעתירו בתפילה, אולם כל סימן מבשר טובה לא נראה באופק. כשהחלה השמש לערוב, הפסיק רבי נחמן את סדר התפילה הכללית. בקול רווי תחנונים שפך את תחינתו לפני קונו: "ריבונו של עולם, רחם על בניך ופתח לנו שערי שמים. הודע לכול כי יש לך אהובים בעולמך". כשסיים לומר מילים אלה, פנה לאחוריו ובפסיעות זריזות החל לצעוד במורד ההר.

התלמידים, שהיו שקועים במחשבותיהם, לא הבחינו בשינויים שחלו בשיפולי הרקיע. אט-אט החלו עננים מתקשרים ורוחות החלו מנשבות בחוזקה. כשהגיעו לתחתית ההר, כבר היו השמים מכוסים עננים אפורים. בהגיעם לעיר המתין להם קהל רב, ובראשם המושל המוסלמי. חיש מהר עברה השמועה, כי רבי נחמן ותלמידיו, שבעצם הואשמו בגרימת הבצורת, הם שחוללו את הנס, והכול יצאו לקבל את פניהם.

כשנכנסו רבי נחמן ותלמידיו אל תוך העיר, כבר נפתחו ארובות השמים והגשם ניתך ארצה. תחילה ירדו טיפות מעטות, אך עד מהרה ירד גשם סוחף. ברגשי הכנעה ירד המושל מעל סוסו והשתחוה אפיים לפני רבי נחמן. הוא אף הפציר בו לעלות על סוסו ולרכוב עליו עד ביתו. שנים רבות הוסיף דבר המעשה הזה לקדש את שם ה' בקרב כל יושבי הסביבה.

חכמתו של הרב הצילה מאיסור אשת איש

והנה לפנינו מעשה מופלא שאירע עם רבי שמשון וינר, רבה של וינה, בימי הקיסר פרנץ יוזף הראשון. רבי שמשון היה ידוע בפסקיו הברורים ובטביעת עינו הקולעת. רבים היו הפונים לשאול בעצתו ולקבל את ברכתו. באחד הימים הגיע אל הרב גביר מעיירה הסמוכה, וביקש את ברכתו לנישואי בתו הממשמשים ובאים. שאל הרב לשם החתן וברך את הזוג.

זמן מה לאחר החתונה הביא הגביר את חתנו אל הרב כדי שיכירו. ראה הרב לפניו אברך צנוע שארשת של קדושה קורנת ממנו וחכמתו מאירה את פניו. השתעשעו שניהם בדברי תורה, ובתום הביקור חזר הגביר אל ביתו מלא אושר על חתנו אשר לקח.

יכולים היו בני הזוג לחיות באושר ובנחת. הגביר דאג לכל מחסורם, ועודד את חתנו להתמסר ללימוד התורה. לא היה חסר להם דבר. אולם חברותיה של הכלה הצעירה נתקנאו בה על בעלה: גם יפה תואר, גם תלמיד חכם ששמו יוצא לתהילה. אט אט החלו להסית אותה נגדו. "רק ללמוד תורה הוא יודע?" אמרו לה, "אבל מה עם ההתמצאות בענייני העולם? הוא יושב ולומד ואת נשאת בבית משועממת. אינך רואה שבעלך זונח אותך?" בהתחלה לא התייחסה הכלה אך אט אט דברי חברותיה חלחלו לליבה. עם הזמן החלה לבוז לבעלה, מיררה את חייו במריבות והסיתה נגדו גם את אביה.

חיי האברך הצעיר הפכו לגיהנום, וכשכשל כח הסבל, נטל את חפציו ונסע לוינה אל הרב שמשון וינר. הוא סיפר לו על כל המתרחש והודיע כי בדעתו להסתלק מביתו למשך שנים אחדות, אולי בינתיים תתחרט אשתו על התנהגותה כלפיו. וכך, ביום מן הימים, מצאה פתאום את בת הגביר עצמה עגונה. עכשיו הבינה כי משכה את החבל יותר מדי. חיכתה שבוע, שבועיים, חודש, חודשיים - ובעלה אינו שב. עצב וקדרות ירדו על בית הגביר. השמועה הגיעה גם לאוזניו של בחור צעיר מעיירה הסמוכה, שבשעתו ביקש את ידה של בת הגביר. עתה, חשב, נקרתה לפניו הזדמנות להשיגה. בליבו התגבשה תוכנית להערים על הגביר, להתיר, כביכול, את בתו מעינותה ואח"כ לשאתה לאשה.

הוא הציע לגביר כי יצא לערי אירופה לחפש את החתן האובד. "צייד אותי במכתב המלצה מרב העיר". ביקש ממנו, "אם אפגוש בחתנך, אציג את מכתבי ההמלצה לפני הרב המקומי. והוא יכפה על החתן לחזור לעגונתו, ואם ימאן - למסור לה גט". דיבר האברך בשפת חלקות, והגביר שוכנע בכוונתו הטובה. יצאו הוא ובן לווייתו, נוכל כמותו, לדרך. כשהגיעו לעיר רחוקה דיה, החליטו שהגיעה השעה להשלים את התרמית. מצאו נבל אחד והציעו לו מתנת יד הגונה כדי שישתף עימם פעולה. "אנחנו נטען כאילו אתה החתן שנעלם" - הסבירו לו - "וכשיביאו אותך לפני הרב לביורו,

הכחש תחילה שאתה הוא ה'חתן', אחר תחכוך בדעתך. ולבסוף 'תיאות להשתכנע' להפצרות הרב ותתן את הגט"...

וכך היה. רב המקום, יהודי תמים וישר, האמין שהאיש שהצביעו עליו הוא באמת החתן הנעלם, סידר את הגירושין והצמיד את צמד הנוכלים להוליך את הגט אל האשה. חזרו השניים עם הגט המיוחל, מסרו אותו כדון, והאשה השתחררה כביכול מעגיוותה. עבר חודש והצעיר ניגש לביצוע החלק השני של מזימתו. אחרי ה"חסד" שגמל עם הגביר ובתו, לא הייתה זו משימה קשה להשיג את יד "הגרובה" הצעירה. הגביר ובתו שמחו על הצעתו והשנים באו בקישורי התנאים.

גם הפעם הלך הגביר אל הרב שמשון וינר וביקשו לערוך את נישואי הזוג. שמע הרב את פרטי המעשה ושקע במחשבות עמוקות. ניכר היה עליו כי הסיפור כולו אינו מוצא חן בעיניו, אך הוא לא אמר דבר. הרב, שזכר לאן שם את פניו חתנו של הגביר, שיגר אליו איגרת בהולה וביקשו לבוא מיד לווילנה. כשבוע לפני החתונה המיועדת התייצב החתן לפניו. ניכר היה עליו כי סבל הרבה עוני ומחסור, הוא רזה מאוד וקשה היה להכיר את חתן הגביר. האברך נדהם לשמוע מפי הרב כאילו נתן גט לאשתו. הוא רצה מיד ללכת לבית הגביר ולחשוף את התרמית, אך הרב עיכבו. "יחשבו שהתחרטת, הנח לי לגלות את האמת" - אמר.

ביום המיועד הובא הרב אל בית הגביר לערוך את הקידושין. לצידו, לבוש כמשרת, ניצב הבעל האמיתי. הרב הדריכו מבעוד מועד מה עליו לעשות. "החתן" כבר עמד תחת החופה והשושבינים הלכו להביא את הכלה. לפתע צעק "משרת" הרב שלא יאפשר ל"חתן" לקדש את האשה עד שישלם לו את חובו. נדהם ה"חתן": "מי האיש הזה?! הרי מעולם לא ראיתי אותו!" "ואולי בכל זאת לווית ממנו פעם את הכסף?" שאל הרב. ה"חתן" נשבע שלא ראה אותו מימיו, ואף שינה ושילש את שבועתו. ואז הרעים עליו הרב בקולו: "אם באמת לא ראית את האיש הזה מימך, איך לקחת ממנו את הגט שהבאת לאשה?! דממה השתררה באולם. אבל וחפוי ראש נמלט הנוכל מהמקום, ואילו הגביר ובתו הביטו ב"משרתו" של הרב, וזיהו בו את הבעל האובד. עכשיו הבינו כי זכות חכמת הרב ניצלו ברגע האחרון מאיסור נישואי אשת איש.

חכמי התורה המה המנצחים האמיתיים

מעשה ברבי חנינא ורבי יהושע בן לוי שהלכו אל השר של העיר קיסרי, וכשראה אותם עמד מפניהם. אמרו לו: "וכי מלפני אלו היהודים אתה עומד?!" אמר להם: "דמות פניהם כפני המלאכים ולפיכך עמדתי".

מעשה ברבי יונה ורבי יוסי שהלכו לפני המלך ארסקינס בעיר אנטוכיא. כשראה אותם, עמד מפניהם. אמרו לו: "וכי מלפני אלו היהודים אתה עומד?!" אמר להם: "דמות פניהם של אלו אני רואה כשאני יוצא למלחמה, והם מנצחים את האויבים לפניי" (ירושלמי ברכות).

כח פלאי של צדיק

בכל דור ודור שותל הקב"ה צדיקים וקדושי עליון אשר בכוחם לשדד מערכות הטבע בבריאה, לחולל ניסים ולפתור תעלומות ונסתרות, למען יראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו, ויש בזה עבורנו לימוד גדול לחזק את אמונתנו בחכמים, דבר שיביאנו ודאי לחיזוק באמונה בבורא.

מעשה באחד מיהודי העיר ריסאני שבמרוקו, שנטרפה דעתו ורצה להתאסלם. פנה אל ארמונו של המושל וביקש ממנו להכניסו לדת האיסלם. המושל זעם. "שמע נא, אל לך להתל ביי", פנה אל היהודי, "בארצנו כל אחד יכול לעבוד את אלוהיו, ואיש אינו כופה עליך להתאסלם".

"אני יודע, אבל אני חפץ להמיר את דתי", ענה היהודי.

המושל שקל את הדבר. מחד, שמח על המציאה שהזדמנה לידיו בהיסח הדעת. הוא הרהר מעט ופנה שוב אל היהודי. "אני מוכן, אך דע לך כי לא תוכל אחר כך להתחרט ולשוב אל דת אבותיך. אם תעשה זאת - אחת דתך להמית!".

"החלטתי נחושה להתאסלם", התעקש המטורף, "אינני רוצה להמשיך ביהדותי".

"אם זו החלטתך הסופית", צהל המושל, "לך לביתך, שוב אלי בעוד שלושה ימים ואז נכניסך לדת האיסלם ברוב פאר והדר".

היהודי חזר לביתו, והמושל שכבר ראה בעיני רוחו את הכבוד המורעף עליו מבכירי הדת המוסלמית, הזמין גלימה ליהודי לכבוד המאורע אצל אחד מהחייטים היהודים.

החייט ידע במה המדובר, אך פחד מהמושל. החל בזריזות במלאכה, וכשהגיע לתפירת הצווארון החלו ידיו רועדות ולא היה יכול להמשיך. הזמן עבר והחייט חשש פן לא יגמור את הגלימה ליום המיועד.

הבין כי רמז רומזים לו משמים ומיד פנה לביתו של רבנו יעקב אבוחצירא ויספר לו כי נקרא אל המושל לתפור גלימה ליהודי הרוצה להתאסלם והוא אינו מצליח לסיים את תפירתה...

רבנו יעקב לקח פיסת נייר, רשם עליה כמה מילים והורה לחייט להכניסה תחת ביטנת הצווארון, החייט לקח את פיסת הנייר, נישק את ידיו של רבי יעקב וחזר לביתו. לאחר שעות אחדות סיים את תפירת הגלימה (כאשר הפתק שקיבל מהרב נמצא במקומו) והביאה אל ארמונו של המושל.

ביום השלישי הזמנו לארמון המושל כל ראשי האיסלם בעיר, הקאדי והמופתי, וכמה שרים בכירים להיות נוכחים בטקס הכנסת היהודי לדתם. והנה היהודי מגיע, נכנס אל האולם, השתחוה על ברכיו ונישק את ידי המושל.

המושל פנה בחגיגות אל הנוכחים וכולו קורן מאושר: "היהודי הזה בא לפני מרצונו הטוב וברצונו להתאסלם".

הנוכחים מחאו כפיים, שרקו לו וקראו לעברו קריאות עידוד.

"ואתה אדוני", פנה המושל אל המופתי, "מכובד להלביש את היהודי בגלימה לאות כי קיבל עליו את דת האיסלם".

המופתי עשה כדברי המושל, והלביש ליהודי את הגלימה.

לתדהמת הנוכחים, אך לבש היהודי את הגלימה, השתנו פניו. הוא פרץ בבכי מר וזעק בקול גדול. "מה עשיתי?" ומיד קרא בקול רם שלוש פעמים - "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד".

עיני הכל הופנו אל המושל באכזבה, "מה קרה? אמרת שהיהודי בא להתאסלם. ומדוע הוא בוכה וצועק את הפסוק "שמע ישראל"?"

המושל רתח מזעם. "הרגוהו מיד!" צווח ככרוכיה, "היהודי בא להתל בנו - אחת דתו למות".

"עאבד", זימן אליו בניד אצבע אחד ממשרתיו. "קח את היהודי והוצא אותו להורג".

וכך היה, היהודי הומת בו במקום, וגופתו נמסרה ליהודים לקבורה. אנשי חברה קדישא קיבלו את גופת היהודי וקברוהו בבית הקברות.

למחרת התחרט המושל שלא נרגע עדיין מכעסו. "הייתי צריך לשרוף את גופת היהודי המנוול שביזה את דתנו" הרהר. ציוה את עבדיו ללכת לבית הקברות של היהודים, לחפור את הקבר הטרי, להוציא את הגופה ולהביאה אליו.

עבדי המושל יצאו בזריזות לבצע את המשימה אך לפליאתם הגדולה, כאשר פתחו את הקבר גילו קבר ריק. הגופה איננה!

"ידו של חכם היהודים בדבר", סינן המושל מבין שפתיו כאשר שמע את החדשה המרעישה על היעלמות הגופה. "לך לביתו של חכם יעקב, ותזמן אותו אלי מיידית". ציוה למשרתו.

הלך עאבד אל רבי יעקב ומסר לו את בקשת המושל.

"אמור לאדונך כי אם הוא רוצה לדבר עמי, שיואיל לבוא אלי - אני לא אבוא אליו!" ענה רבי יעקב בתקיפות.

ויקצוף המושל שבעתיים לשמע תשובתו. "שוב אל החכם ובקש ממנו לבוא איתך. ואם הוא שוב יסרב. הביאהו בכוח הזרוע!"

עאבד הלך כמי שכפאו שד אל רבי יעקב וסיפר לו בראש מורכן את אשר ציוה עליו אדונו המושל.

"כדאי לך לבוא עמי מרצונך הטוב, אחרת אצטרך לנקוט בכוח הזרוע".

"שמע!" פנה אליו רבי יעקב בפנים מאיימות. "אם רצונך לחיות, שוב אל האדון שלך ואל תיגע בי. אם רצונך למות, נסה לנגוע בי. דע לך כי ברגע בו תיגע בי - מות תמות!"

פניו של עאבד הלבינו כשלג.

"ועתה שוב אל אדונך ואמור לו שאם הוא רוצה בכל זאת שאבוא אליו, יידע נא כי בכל פסיעה שאלך לעבר ביתו - ימות אחד מבניו", הזהיר רבי יעקב.

עאבד חזר אל המושל ומסר לו את תוכן דברי החכם. אך אם חשב כי אזהרתו הנוקבת תרכך את לב האבן של אדונו, טעה. זה נתקף בגאווה ורשעות גם יחד והתעקש לראות את רבי יעקב מגיע לביתו.

ושוב הלך עאבד אל רבי יעקב וביקש ממנו לבוא עמו לבית המושל, אך נזהר שלא לגעת בו כלל.

"בפעם האחרונה", פנה אליו רבי יעקב במשנה תוקף, "לא כדאי לאדונך הדבר הזה. הוא משחק בחיי ילדיו".

עאבד היה בין הפטיש והסדן, אך פחדו מאדונו היה גדול יותר מאשר הפחד מן הרב. וכך הם יצאו מביתו של רבנו בדרך אל בית המושל.

לבו של עאבד הלם כתוף, האם יתגשמו איומי הרב היהודי? ואכן, הם התגשמו!

אך יצא רבי יעקב מביתו ופסע פסיעה אחת לעבר ארמון המושל, צנח בנו הבכור ונפל כפגר מת על הארץ.

פסיעה שנייה, ובן שני מת.

וכך על כל פסיעה, בדיוק כפי שהזהיר, מת בן נוסף של המושל, עד שכעבור תשע פסיעות איטיות, (שמא יתחרט המושל...) היו מוטלים בבית תשעה מבניו של המושל על הארץ פגרים מתים. רק הבן האחרון, העשירי, ילד קטן, עדיין נותר בחיים...

יללות איומות פרצו בבית המושל, "טיפש שכמותך", התנפלה אשת המושל על בעלה בצרחות מרות, "למה התעקשת להביא את הקדוש אל ביתנו? הוא הזהיר שעל כל פסיעה שלו ימות לנו בן".

"בטל את הגזירה!" צעק לעברו שלישו.

המושל עמד המום מול הגופות הדוממות של בניו שרק לפני רגעים ספורים היו בריאים ושלמים ופתאום מתו כמו ביריית אקדח.

הרצים רצו דחופים לפתח בית המושל ועצרו בעד רבנו לפסוע את הפסיעה העשירית. רבנו יעקב שב לביתו, והמושל ואשתו נשמו לרווחה, לכל הפחות הבן העשירי נותר להם לפליטה.

אבל גאוותן יהיר נשאר כזה גם בשיא ולמרות האבל הכבד שאפף את המושל, טרם הצטטנה סקרנותו להבין מה אירע לגווייתו של היהודי שמסר נפשו על קדושת השם. "להיכן נעלמה הגופה?" שאל שליחו את רבנו.

"אנו היהודים לא הוצאנו אותה ממקומה", ענה רבי יעקב, "אך כיון שהיהודי התחרט ברגע האחרון ממחשבתו הרעה, וזכה למות מתוך תשובה גמורה ולהכריז קבל עם ועדה "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", גמלו לו משמים והעלימו את גופתו. יען כי לפני ה' יתברך גלויות כל מחשבותיך ומזימותיך אשר זממת לעשות לא היית צריך להרוג אותו, ועל פיזותך ורשעותך שילמו לך שהכניסו בראשך עקשנות להביאני לארמונך וכך הסתובב שימותו תשעה מבניך".

וראה זה פלא. המושל שנענש כה קשות על ידי רבי יעקב הבין כי לפניו אדם קדוש, הפך לאוהבו של הרב ומני אז לא עשה פעולה קטנה או גדולה מבלי להיוועץ עמו.

במשך כל הדורות ידעו מה כח החכמים וצדיקי הדור, כאשר ככל היוצא מפיהם יעשה, כל דיבור שיצא מפיהם היה בעל כח והשפעה בל תתואר ובפרט שמדובר בתפילתם, וימחיש זאת המעשה הבא אשר התרחש בעיצומם של ימי החנוכה.

תפילה מעומק לבו של גדול בדור

את חנוכה של שנת תקט"ז עשה מרן החיד"א בקרב קהילת יהודי אביניון שבצרפת. כבוד גדול נחל במסעותיו, ויהודי אביניון חרדו לכבודו ועשו הכל על מנת להנעים את שהותו ביניהם.

שבוע תמים שהה החיד"א באביניון, אולם הוא לא התכוון להתעכב שם יתר על המידה. בערב שבת פרשת וישב, כאשר הדליק נר ראשון של חנוכה, חקקו יהודי אביניון את המחזה רב ההוד במוחם. הם ידעו, כי ביום ראשון בבוקר יעלה החיד"א על המרכבה וימשיך בדרכו...

תלמידי החכמים שבאביניון ניצלו את השבת על מנת להתבשם מחכמתו הנדירה של החכם הירושלמי, ובמוצאי שבת עלו הכל לאכסנייתו על מנת להיפרד ולהתברך. יציאתו של החיד"א נקבעה לשעת בוקר מוקדמת במיוחד.

השקט ירד על אביניון. בשעת חצות כבר לא נראתה נפש חיה ברחוב, ורק שלהבות בודדות עוד ריצדו בפתחי הבתים ובחלונות הפונים לרשות הרבים, מזכירות כי הלילה הוא ליל שני של חנוכה.

ובאותה שעה ממש ישב החיד"א באכסנייתו, רכון על ספריו, שקוע בלימוד מעמיק. אט אט נעצמו שמורות עיניו ותנומה קלה נפלה עליו, והנה הוא חולם חלום.

בחלומו ראה החיד"א את הפסוק "וצדקה תציל ממות", באופן ברור ובהיר. החלום נמשך רגעים ספורים, ולאחר מכן התנער והמשיך ללמוד, כשהוא נוצר בליבו את דבר החלום.

חלפו להן כמה שעות. והחיד"א כבר ביקש להכין עצמו למסע. אולם לפתע נשמעו נקישות על הדלת.

בפתח עמד העגלון, מתנשף בכבדות. "רבנו", פתח ללא שהיות. "לא נוכל לצאת עתה לדרך. לאוזניי הגיעה הידיעה, כי נהר רונא עלה על גדותיו. לא נוכל לצלוח את הנהר!"

מצחו של החיד"א נחרש קמטים. החלום שחלם אך כמה שעות קודם לכן עמד לנגד עיניו, כתמרור אזהרה מפני הסכנה.

"אם כן", אמר, "נתעכב כאן, עד שנשמע שהסכנה חלפה".

השעות נקפו וחלפו והשמש עמדה כבר ברום הרקיע, אולם מי נהר רונא המשיכו לגאות. ניצב, אפוא, החיד"א ונתן שלושה פרנקים צרפתיים לצדקה, תקווה פיעמה בליבו, כי הצדקה תציל ממות והסכנה תחלוף.

אך השמועות הקשות שהמשיכו לזרום מאזור הסכנה לא בישרו טובות. מי נהר רונא הלכו וגאו, וגם נהרות נוספים שבקרבת העיר הציפו את סביבתם.

נהר רונא התפצל במקום מסוים לשני פלגים, וביבשת הפורייה שבין פלגי הנהר קנו להם שביתה רועי צאן ובקר מקומיים, יחד עם עדריהם, כשהם מקימים לעצמם במקום סוכות ובקתות.

עתה, בגאות הנוראה, התחברו שני פלגי הנהר והיו לאחד. היבשת "נעלמה" ונשמטה מתחת רגליהם של הרועים של עדרי הצאן והבקר, והללו מצאו עצמם נלחמים במי הנהר השוצפים וקוצפים. הבקתות וסוכות הרועים, למותר לציין, קרסו כמגדלי קלפים והפכו לפיסות עץ חסרות משמעות.

ובינתיים, בעיר אביניון, החלו ההכנות לקראת השיטפון. אנשי העיר ידעו, כי זהו רק ענין של זמן, עד שמי הנהרות יזרמו אל העיר באשד נורא.

ואכן, שעה קלה לאחר מכן גאו מי הנהרות ודהרו בגלי ענק אל עבר העיר, שוטפים את כל הנקרה בדרכם.

שכונת היהודים השתרעה על פני המפלס העליון של העיר, ומרן החיד"א ידע כי אם יגיעו המים לשכונת היהודים, תגדל הסכנה שבעתים. משום כך ביקש ממקורביו ליידע אותו האם הגיעו המים למבואות שכונת היהודים.

ואכן, בשלב מסוים הגיעו המים גם לשם, נכבדי אביניון נקבצו ובאו לחדרו של החיד"א. "רבנו" סיפרו בקול נכאים, "מצבנו אינו בכי טוב. מי הנהר הציפו את כל המפלס התחתון של העיר. מאות אלפי כורים של חיטה דגן וקמח, אבדו בשיטפון. מאות כדי יין ושמן ואלפי שקי סוכר נסחפו במים האדירים אל הלא-נודע. אנו צפויים לרעב נורא."

"ובכלל", הוסיפו בשברון לב, "מאות בהמות ואנשים רבים מתושביה הנוכריים של העיר מצאו את מותם בשיטפון. בתים קרסו על יושביהם והמים הולכים וגואים. ואנו, אנה אנו באים?..."

עיניו הקדושות של החיד"א מלאו דמעות. הוא חש כי סכנה גדולה מרחפת על יהודי אביניון. "נתפלל לה' שיושיענו", אמר ואנחה כבדה נעקרה מליבו, "אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים".

שמועה רדפה שמועה. והנה באה הידיעה, כי מפלס המים הולך ועולה גם בשכונת היהודים. בחצר בית הכנסת של אביניון היה מקווה עתיק, ששכן בחדר לפני חדר. כדי להגיע אל מי המקווה היה צורך לרדת בעשרים מדרגות. והנה הגיעה השמועה, כי מי המקווה עלו וגאו עד שיצאו מן החדר החוצה וגלשו אל החצר...

היה זה סימן רע במיוחד עבור תושביה היהודים של אביניון. ואם לא די בכך, הרי שגשמי הזעף לא חדלו מלרדת. נדמה היה כאילו המים העליונים והמים התחתונים חברו יחדיו על מנת להטביע את תושבי העיר.

הלילה ירד ויהודי אביניון הדליקו נר שלישי של חנוכה בפיזור נפש. דעתם לא היתה נתונה לנרות, כי אם לחייהם הנתונים בסכנה.

ובאכסנייתו ישב החיד"א וערך חשבון נפש. אסון ליסבון, שאירע לא מכבר, עוד היה חקוק בזכרונו. באסון הנורא הוא רעה אדמת ליסבון שבפורטוגל ובתים רבים קרסו והתמוטטו על יושביהם, כמלכודות מוות, ומיד לאחר מכן פרצה בעיר שריפה נוראה וכלתה את שארית הבתים ששרדו את רעידת האדמה.

"הלא דבר הוא", הרהר החיד"א, "סדרי עולם משתנים לרעה, האדמה רועדת, אש נוראה פורצת, ומי שיטפונות הולכים וגואים ללא הרף. עלינו לזעוק לה' יתברך, שלא נכלה חלילה, ברעה".

החיד"א קרא אליו את פרנסי הקהילה וביקשם לכנס את יהודי אביניון אל בית הכנסת, לומר סליחות, להתפלל ולבכות.

דא עקא, יהודי אביניון מיאנו להגיע לבית הכנסת. היו שטענו כי אינם מסוגלים לעזוב את בני משפחותיהם לבדם בבית, תחת אימת השיטפון, היו שסברו כי אמירת סליחות בחנוכה אינה מקובלת ורצויה, והיו שהשתמטו בלא כל סיבה.

השעה היתה 11 בלילה. החיד"א ניצב בחדרו לבדו, דמעות זולגות על לחייו ומרטיבות את זקנו. בנפשו הקדושה חש, כי הסכנה נוראה ועצומה, פחד גדול נכנס בליבו כי הנה הוא בא בשערי מוות, רחמנא ליצלן.

החיד"א הוציא מתחת מיטתו לבוש שק. הוא לבש את השק על בשרו וקרא אליו את משרתו, ר' שמואל בן חיים. "הבה ונאמר יחד 'ויהי נועם', ומזמור 'יענך'", אמר.

תשעים ואחת פעמים אמרו החיד"א ומשרתו "ויהי נועם" בדמעות שלישי, ולאחר מכן החלו אומרים תהלים בבכיות נוראות.

למתבונן מן הצד נראה היה, כי זו היא תפילתו האחרונה של החיד"א. הוא התפלל בבכי נורא, כמי שנוטה למות.

נקודת חצות חלפה זה עתה, והחיד"א מחה את דמעותיו. הוא הושיט ידו לכיסו והוציא עשרים וחמשה מטבעות כסף. "וצדקה תציל ממות", מלמלו שפתיו.

עשרים וארבעה מטבעות נתן החיד"א לצדקה לזכותו ולזכות כל קהל יהודי אביניון, ומטבע נוסף נידב לצדקה לעורר זכות רבי מאיר בעל הנס. ובאותו הרגע אירע הנס. הגשמים פסקו באחת.

אביניון עוד הייתה מוצפת מים, ומי הנהרות הוסיפו לזרום אל העיר, אבל החיד"א ידע כי תפילותיו וצדקותיו הצילו את יושבי העיר ממות.

יהודי העיר, שהסתגרו בבתיהם באימה, לא ידעו כי באותם רגעים ממש הצליח החכם הירושלמי לעצור בעד המשחית מלהחריב את עירם.

הבוקר שהאיר על אביניון הביא עמו בשורה טובה, מי הנהרות פסקו מלזרום אל העיר. הבתים עוד היו מוצפים מים, אבל הייתה זו נקודת מפנה משמעותית לטובה.

הרוח המזרחית שהחלה לנשב בעוז הייתה הסימן החיובי השני. המים החלו נסוגים מן העיר בהדרגה.

ביום חמישי הצליחו כמה עגלונים אמיצים לצאת מן העיר אל המחוז המסוכן על מנת להביא קמח אל העיר. שקי הקמח התקבלו אצל תושביה הנוכריים של העיר בשקיקה. אצל התושבים היהודים, שהתגוררו במפלס העליון של העיר, לא היכה השיטפון בעוצמה רבה כל כך, וקמח ומזון לא חסרו להם.

זקי השיטפון תוקנו בתוך זמן לא רב. אולם נס החנוכה של אותה שנה נחקק בזכרונם של יהודי אביניון לעוד שנים רבות.

מהנדסי העיר סימנו, שנים רבות קודם לכן, את נקודת הסיכון במפלס המים. "אם יעברו המים בגאותם את מקום הסימון", אמרו אז, "נחרץ דינה של העיר כולה להישטף במים העזים". ובאותו שיטפון עברו המים את מקום הסימון בכדי זרת, מה שלא אירע לכל הפחות מאתיים שנה קודם לכן, ובכל זאת לא טבעה העיר!

היה זה נס חנוכה פרטי, בו ניצל מרן החיד"א ממוות, שהרי אילו היה יוצא לדרך באותו יום ראשון, גם אם היה מצליח לעבור את נהר רונא, קרוב לוודאי שהיה נכנס בסכנה נוראה בהמשך הדרך.

והיה זה גם נס חנוכה כללי, כאשר בתפילותיו ובצדקותיו, גונן על יהודי אביניון והסיג את המים אחרו.

את הסיפור המפעים האמור העלה מרן החיד"א ביומנו "מעגל טוב", וחתם במילים הבאות: "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו. ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב, ברוך האל המושיע, אמן".

הכל מידו ומאיתו

צידה לדרך

- א. שום נגיעה בעולם לא נגיעה לליבם הזך.
- ב. חייך אינם חיי נצח.
- ג. חכם גדול ודאגות קטנות.
- ד. לא לחיות "בהתנגדות" ולקבל את המצב!!!
- ה. לשאוף גבוה אינו סתירה לענווה ומידות טובות!

שום נגיעה בעולם לא נגיעה לליבם הזך

א. תחילה וראש לכל לימוד הנושא של כבוד חכמים ואמונת חכמים, צריך לדעת עד כמה הוא חמור, יסודי, וחשוב.

ונציין בקצרה כמה נקודות נחוצות ברמה החשיבתית תחילה.

הנה בהיות שכל יסוד האמונה הוא נחלה לנו מאבותינו. עלינו להשכיל ולהבין ולהאמין:

1. שאין לטעות חלילה בשום דבר מדבריהם, כי השגחה עליונה משגיחה עליהם, וכמו שכתב החזון איש זצ"ל:

"השגחתו יתברך הוא בכל דור על היחידים ששתלן בכל דור להורות חוקיו ומשפטיו לישראל. וכשהן מעמיקים בהלכה, הם בשעה זו כמלאכים ורוח ממרום שורה עליהן. ועל פיהם נקבעו הלכות בדיני אישות החמורה ובשבת ובשאר הלכות החמורות, כלומר: רוח הקודש שורה על חכמי ישראל וכל דבריהם מוסכמים מהשמים (הובא בספר ארחות אי"ש).

2. שכל דבריהם יוצאים מליבם הטהור ללא שום נגיעות או שוחד חלילה, הן שוחד ממון או שוחד תאוה, ושום נגיעה בעולם לא נגיעה לליבם הזך. וחלילה לנו לטעות ולחשוך בקדושי עליון רבותינו ז"ל, וכמו שכבר העיר על כך החזון איש, וזה לשונו:

יש עוד רעה חולה אשר היצר יילפת בה להניא אמונת חכמים מלב בני אדם, והוא משקל המרמה של הנגיעה: חובת התלמיד להאמין כי אין נגיעה בעולם בעלת כח להטות לב חכם לעשות לנפשו יותר מכל מכה ופצע, ואיך ייתכן כי בשביל בצע כסף או לעגי חנף, יחבל נפשו לעשות משפט?! נוסף לזה כי תכונת האמת היא אצל חכם תכונת נפשו ושורש מציאותה, וכל אבק שקר - ממנו והלאה, וכן היא אמונת המון ישרים המתאבקים בעפר רגלי חכמים.

אך היצר חתר חתירה תחת כסא הנאמן, לצודד נפשות הנוטות להתחכמות, ומביא להם לימוד שלם מן הגמרא כי הנגיעה היא בעלת כח מכריע לקטנים ולגדולים יחד. לפניה יכרעו גם הנבונים ביותר. גם חסידים ואנשי מעשה, ואין זה גנאי לחכמים אחרי שכן הוחק בטבע אנושי. ואינם יודעים כי לפי ההנחה הזאת מתייתם כל הדור, ואין שופט בארץ, ונתבטלה סנהדרין של הארץ. כי אף אם יסכים האדם על גדלות חכמתו של החכם, לא יחייב את נפשו לשמוע אליו, אחרי שימצא לתלות את הוראתו באיזה נגיעה, וזה לא יבצר מכל מי שאינו שבע רצון מהוראת החכם, ועל ידי זה קם דור ששופט את שופטיו, וכל איש הישר בעיניו יעשה.

ובכל מקרה רב הערך מתלחשים המתחכמים על נגיעה פלונית שהייתה לב החכם, ולפעמים המובהק שבדור. בעמדתו הבלתי נכונה, וכל אוירה של העיר, ולפעמים אוירה של כל הארץ. מתמלא שוט לשון, קטטות ומריבות, וללא אמונה בחכמים גברו בארץ.

רצונו לומר שאחד מהטעויות היצר - ליתן בלב האדם חשד על חכמי ישראל שהנגיעה של ממון או של כבוד היא המטה את לבבם. וכל מעשיהם נובעים מנגיעות ח"ו, ואין אמת בלבבם. ובזה עוקר האדם עצמו מכל האמונה, ה' יצילנו, משום שכל יסוד האמונה בא לנו ע"י חכמי ישראל, להיותנו מאמינים שכל דבריהם אמת ללא נגיעה ושוחד של תאוה וכדומה, ורוח הקודש שורה עליהם, וכל תורתם תורה מן השמים היא".

חייך אינם חיי נצח

ב. ככל שיפנים האדם שחיייו כאן עלי חלד אינם חיי נצח, ועתיד הוא ליתן דין וחשבון על כל מעשה ומחשבה וישכיל להבין בחומרת הדברים בהעדר אמונת חכמים אצלו, ואפילו במעט, אזי יבין עד כמה חובתו לנצל כל רגע בחייו ולחיות באופן הראוי והרצוי לפני הבורא יתברך ובכך ימצא את ההווה אמיתי אשר נמצא בידיו כאן בעולם הזה.

אך נקודה עמוקה נוספת מונחת כאן.

אדם שהרגיל את עצמו לכעס ולתלונות באופן שקבע בזה סוג של שביתה בנפשו, עין הביקורת שלו אינה פוסחת על חלקים נוספים ומהותיים בעולם התורני רח"ל. וכבר ראינו פעמים רבות שאותם הנמנים על הביקורתיים והכעסניים הם אלו אשר נופלים בסופו של דבר ברשת היצר ומתחילים לזלזל – גם אם בעקיפין – בתלמידי חכמים, ואפילו בגדולי הדור רח"ל, והדברים מצערים וכואבים בעוה"ר.

ומאידיך, מי שישכיל להבין דרכיו, לשמור פיו ולשונו לכבוש כעסו, לעצום את עין ביקורתו וכדומה, אז יקבעו השלוח והשמחה שביתה יסודית בליבו ונפשו.

מהו רכוש הפרטי של האדם?

כיצד יוכל באמת האדם להגיע אל השמחה האמיתית?

מסופר על רב חשוב ששימש כשר האוצר בחצרו של אחד ממלכי האומות. לאחר דברי נאצה ששר האוצר הקודם היה לוחש השכם והערב באזנו של המלך, כי השר היהודי גונב מאוצר המלך וממנו עשה את כל עושרו, החליט המלך לבדוק את העניין. באחד הימים פנה במפתיע לשר היהודי ואמר לו: "אינך יוצא מכאן עד שתכין תצהיר ובו סך כל רכושך הפרטי!". באמצעות הצהרת ההון ביקש המלך לבדוק את כמות רכושו של הרב ומהיכן השיג את כל אשר לו. להפתעתו הגיב הרב ואמר: "אינני צריך להכין. הדברים כבר כתובים ורשומים בפנקסי".

הוא הוציא מכיס מעילו פנקס ובו טורי מספרים, והקריא מתוכו: "בסך הכל, רכושי הפרטי עומד על סך עשרים ושבעה אלף דולר". כאשר שמע המלך את הדברים, חמתו בערה בו. הרי רק ביתו של הרב שווה הרבה יותר וכיצד הוא מנסה לרמותו?! אין זאת אלא שאכן צדקו דברי שר האוצר הקודם. מיד הורה להשליך את הרב לכלא וחתם על צו המחרים את כל רכושו לאוצר המלכות.

לאחר שנרגע מזעמו, החל מהרהר לעצמו: "אני מכיר את הרב כאדם נבון. הרי לכן הדחתי את השר הקודם ומינתי אותו לתפקיד הרם. והוא אכן השכיל לייצב את המצב הכלכלי של הממלכה. לא ייתכן שאדם נבון כמותו ינסה לשקר במה שבוודאי יתגלה מיד. כנראה מסתרת כוונה מסוימת בדבריו". והוא ציווה להביאו לפניו.

לשאלת המלך, השיב הרב בחיוך שליו: "אדוני המלך ביקש לדעת את סך רכושי הפרטי. על פי השקפתי היהודית, כל העולם הזה ארעי וכל הרכוש העומד לרשותי כאן אינו רכושי הפרטי. וראיה לכך, בהינף חתימה העברת את כל רכושי לאוצר המלכות. האם ניתן לקרוא לרכוש כזה, היכול להילקח ממני באחת, רכושי הפרטי? הנה ראה נא, פנקס זה הוא פנקס כספי הצדקה שנתתי במשך השנה, זהו רכושי הפרטי באמת! את הסך הרשום כאן איש אינו יכול לקחת ממני! את הסכום הזה אקח איתי לחיי נצח!".

נמצא שעל ידי ההתבוננות בארעיות העולם, יכול כל אדם, בכל מצב שהוא, להגיע לשמחת אמת. שהרי יודע הוא מה עיקר ומה טפל, ועד כמה הסבל והקשיים עצמם טובים הם עבורו - גם אם כעת אינו יודע את סיבתם המדויקת.

באותה שעה, עשירי עולם הדנים בעסקיהם בפנים חמורות סבר, נראים בפניו כילדים המשחקים במשחקי קניין ורכוש, אם אחד הילדים יפסיד את "רכושו", נכנס הוא לצער ודיכאון עמוק. אולם האב הבוגר המשחק גם הוא עם ילדיו, מחייך בלבו כשמפסיד. הוא יודע היטב כי רכוש זה עראי הוא ואין בו ממש, והוא ממשיך בשמחת חייו.

כחם גדול ודאגות קטנות!

ג. כבוד החכמים והאמונה בדבריהם אינו רק לבעבור לא ניכשל וניפול לבור שחת ביסוד האמונה שכל דבריהם אמת ובאמונה בבורא ח"ו, אלא הוא אבן דרך אשר דרכה יוכל האדם לעבור את חייו בבטחה, בעצה נאמנה, בברכה ובחכמה, בכפליים לתושיה, ובכל צעד ושעל - קטן כגדול - לקבל מהם הדרכה, לשמוע דעתם דעת תורה צרופה לדרך חיים סלולה ובטוחה, ובעזרת ה' יתברך - מוצלחת ושמחה.

מה הביס את העץ החסון?

עץ היה בקולורדו, בן 450 שנה לערך. האגדה מספרת שהזרע שלו הוטמן באדמה על ידי קולומבוס, בעת שגילה את אמריקה. במהלך חייו ספג העץ לפחות 14 פעמים פגיעות ברק, ושרד. הוא הוכה ע"י אינ-ספור סופות עזות, ושרד. הוא חווה תקופות ממושכות של יובש, כאשר כמעט לא נותרה בו לחלוחית, ושרד. הוא היה גדול, חזק וגבוה.

עכשיו הוא איננו.

מה הביס את העץ החסון?

טרמיטים!

אלו הם מעין נמלים קטנטנות. הם כרסמו בשורשי העץ, והרסו אותו בהדרגה, עד שקרס ומת. עץ ענק וחסון, ששרד למעלה מ-400 שנה, הוכנע ע"י בעלי חיים זעירים.

ככה זה גם בחיים:

אדם גדול וחכם עלול להישבר ולהיהרס בגלל דאגות קטנות.

הרב שמשון פינקוס זצ"ל היה נוהג לומר, שמרבית הדאגות מסתכמות ב"50 שקלים"... כלומר - אנחנו נותנים לדברים קטנים להרוס לנו את מצב-הרוח, ובדרך כלל מתברר בסוף שמזבוב נהיה פיל.

אכן כאשר יהיה דבוק האדם בהוראות רבותינו ז"ל ויבלחט"א בדרך החיים, אזי יוכל להביט במבט נכון על חייו, ולא יתן לפרטים קטנים ודאגות קטנות לשבש את המהלך התקין של חייו.

לא לחיות בהתנגדות ולקבל את המצב

ד. אחד הדברים העומדים לרועץ לאדם בעולמו הפרטי והכללי וביחסו למה שמתרחש שסביבו שייך לנושא מאוד מהותי והוא - כאשר ישאל את עצמו אם אכן הוא חי את המציאות שהקב"ה קבע

בעולם? כי ככל שִׁרְאָה התנגדות למציאות שסביבו, כך יתמלא בתחושת תסכול ודכדוך הנפש ומשם לא רחוקה הדרך לנפילה באיסורים החמורים ביותר ה"י.

ישנה מין אמירה הרווחת בקרב רבים וכאילו נועדה להצדיק את דרכם הנלוזה, "באיזה דור אנו חיים", הם תמהים, ספק לעצמם ספק לאחרים, "בעוונות הרבים הדור לא פשוט בכלל" ... ומיד מוסיפים "איפה הגדולים של פעם? אין לנו היום רועים שידריכו אותנו", וכיוצא באלו טענות הבל וסרק שאין בהם ממש.

צריך לדעת שאמירות אלו יסודם בחוסר אמונה ובהתנגדות לקבלת המציאות בהשגחה פרטית וכללית כאחד.

כי עליהם לדעת, דווקא כאן בדור הזה הקב"ה שתל אותך, בתקופה זו בדיוק, במצב זה בזמן הזה, עם הגדולים ומורי הדרך הללו דווקא, ומה לך כי תרטון ותרגז על מציאות החיים, המושגחת בתכלית הדקדוק ע"י הבורא יתברך בדיוק בשבילך ללא שום טעות ח"ו.

אכן, לחיות **בהתנגדות** = חוסר אמונה!

לקבל את **המציאות** = תחילת ויסוד האמונה.

ונרחיב מעט בדברים ברובד נוסף:

"שם" תהא קבורתכם

הגמרא במסכת שבת (פט, א) מבארת את התהליך של קבלת התורה במעמד הר סיני: נאמר (שמות יט-ז): "ויתייצבו בתחתית ההר", אמר רבי אבדימי בר חמא: מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם.

ונשאלת השאלה: הרי התורה נקראת (משלי ג, יז): "דְרָכֶיךָ דְרָכֵי נְעִים וְכָל נְתִיבוֹתֶיךָ שְׁלוֹם...". אם כן, איך ייתכן שקבלתה היתה כרוכה במין "איום" ותנאי, כנגד כל המושג הזה של "דרכי דרכי נועם"?

והנה ידוע מה שאמרו (נדה ל, ב) שמלמדים את הוולד במעי אמו את כל התורה כולה... וכיון שבא לאויר העולם, בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל מה שלמד. ויש לשאול, כיון שהוא עתיד לשכוח את כל אשר למד - מדוע מלמדים אותו את כל התורה? ומה תועלת יש לו בלימוד זה? אם השכחו - מדוע לימדו, ואם לימדו - מדוע השכחו?

כמו כן ידוע שנשמת האדם, קודם שיוודת לעולם, מחוברת אך ורק לרוחניות, וזו התורה. ולפי זה נמצא שהוא למד את התורה עוד קודם שירדה נשמתו לעולם הזה, וממילא תמוה, אם כבר ידע את התורה, מה הצורך שילמדנה שוב מפי המלאך במעי אמו.

רבינו בחיי (סוף פרשת אחרי מות, עה"פ "ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם"), מביא בשם המדרש, שמניחים לוולד נר דלוק על ראשו, וצופה בו מסוף העולם ועד סופו, בבוקר נוטלו המלאך ומוליכו לגן עדן, ומראה לו הצדיקים שהן יושבים ועטרותיהן בראשיהן, והמלאך אומר לו: תדע מי הללו שאתה רואה, הללו נוצרו כמותך בתוך מעי אימן, ויצאו בעולם ושמרו מצוותיו של הקב"ה, ולכך זכו והזדמנו לטובה זו. ואתה סופך לצאת לעולם, ואם תזכה ותשמור את התורה, תזכה לשיבתם. ואם לאו, תשב במקום אחר. לערב מוליכו לגיהנם, ומראה לו הרשעים שטורדים אותם מלאכי חבלה במקלות של אש, וקורין ווי ווי. והמלאך אומר לו: תדע, הללו שנשרפים, הם נוצרו כמותך, ויצאו לעולם ולא שמרו מצוותיו של הקב"ה, ולכך נענשו ובאו לחרפה זו. ואתה סופך לצאת לעולם, הוי צדיק ואל תהי רשע, למען תחיה. כשהגיע זמנו לצאת לאויר העולם, מיד המלאך מכה אותו ומכבה

נרו, ומוציאו בעל כורחו, ושוכח כל מה שראה, ומוציאו לאוויר העולם. ומפני זה התינוק בוכה תיכף שיוצא לאוויר העולם. ע"כ.

בלומדו מן המלאך במעי אמו, העוֹבֵר רואה, צופה ומביט, על תסריט תהליך חייו אשר ייעד לו הבורא יתברך כאן בעולם הזה, אשר הוא על פי תורה, באשר וכאשר יבחר לילך בדרך התורה והמצוות. והיה אם יקבל את מציאות חייו כפי שייעד לו הבורא, ויכניס את התורה לחייו כדרך סלולה ואורחות חיים, אזי יזכה לחיות חיים באושר ובטוב על אף הקשיים שהוא חווה, אך אם לא יקבל את המציאות, נמצא שהוא חי שלא על פי קבלת הדברים שנתן לו הבורא וייעד לו עוד קודם שיצא ממעי אמו לאוויר העולם.

נמצא שמטרת לימוד המלאך באה להראות לאדם את תהליך חייו ולא שמשכחו בכדי שיחיה כיהודי מאמין כאן בעולם הזה, וידע אל נכון שכל מה שזימן לו הבורא (או לא זימן לו) זו מציאות שנקבעה לו מן השמים עוד קודם שנולד.

ולפי זה אפשר לומר שזו כוונת מאמר חז"ל "אם מקבלים אתם את התורה – מוטב, ואם לאו - **שם** תהא קבורתכם", דהיינו, אם תקבלו את מציאות מהלך חייכם כמו שקבע הבורא עוד טרם שנולדתם ויצאתם לאוויר העולם, ואפילו ראיתם זאת ע"י מראות המלאך, ותכניסו את הבורא יתברך בתוך מהלך חייכם, אזי תזכו באמת לחיים רגועים ושלווים, עם הרבה כוחות לעבודת ה'.

אולם אם לא תקבל את המציאות כפי שהיא אלא תתנגד ותילחם בה, בבחינת "**שם**", כלומר, שכל הזמן תחפש להיות "שם", ולא במקום שבו אתה נמצא כאן ועכשיו, בהבנה שכך גזר לך הבורא, אזי "שם" - תהא קבורתכם! לא תוכל להתקדם במהלך חיך כי כל הזמן תהיה עסוק במרדף אחרי ה"שם" שאיננו...

הלומד תורה-חכמת ה' בקרבו

בספר עלי שור (ח"א, עמ' כב) מרחיב הגר"ש וולבה זצ"ל במאמרי חז"ל שמדגישים: לימוד תורה הוא בגדר 'חיים' לנו, ולכאורה יש לבאר, למה לימוד תורה דווקא מעניק לנו "חיים"? ונחמד את השאלה לצורך הבנתה, יכול אדם לטעון, כשאני לומד איזה דין בהלכות 'ערכין' לדוגמה, או פסק הלכה בדיני ממונות שמן הסתם לעולם לא יקרה לי - איך זה אמור להשפיע על החיים שלי? הגאון בעל ה"תניא" (ליקוטי אמרים פרק ה) נותן לנו את המפתח להבנת העניין, וכותב כך: "וזאת מעלה יתירה בידיעת התורה והשגתה על כל המצוות, כי על ידי כל המצוות שבדיבור ומעשה, הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. **ובידיעת התורה**, מלבד שהשכל מלובש בחכמת ה', **הנה גם חכמת ה' בקרבו**, איש כפי שכלו וכח ידיעתו". כלומר, כשלומדים תורה, חכמת ה' נכנסת ממש בקרבנו, ולא רק מקיפה אותנו כמו במצוות אחרות.

בעל ה"תניא" מרחיב:

כשלומדים מה פסק ההלכה כשראובן יטעון כך ושמעון יטעון כך, אין נפקא מינה אם נידון זה יקרה אי פעם או לא, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו ובחכמתו של הקב"ה, שאם יטעון זה כך וזה כך אזי יהיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה, הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה, דלית מחשבה תפיסא ביה, כי אם בהלכות הערוכות לפנינו, וגם שכלו מלובש בהם והוא יחוד נפלא!

כשבן אדם לומד תורה, הוא מתעסק בחכמת ה'. ממילא, כשלומדים את תורתו, אנחנו נהיים מושפעים מחוכמתו ונעשים אנשים יותר רוחניים וממילא יותר טובים. רק מצות תלמוד תורה נותנת לנו מעלה זאת באופן ישיר, ולכן מעלתה יתירה על מצוות אחרות.

איך אפשר להיות קרוב ודבוק בה'?

הרמח"ל מסביר (בתחילת ספרו דרך ה'), שהרי הקב"ה טוב, וברא את העולם כדי להיטיב לנו. הדבר הטוב ביותר שאנחנו יכולים לקבל בעולם הזה הוא להיות קרוב אליו. ואין אפשרות להיות קרוב ודבוק בה' אם לא מבינים מי ומה הוא!

וכותב הרמב"ם (פ"י מהל' תשובה ה"ו):

"דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בליבו של אדם עד שישגה בו תמיד כראוי, ויעזוב כל שבעולם חוץ ממנה, כמו שצויה ואמר 'בכל לבבך ובכל נפשך', אלא בדעה שידעהו, ועל פי הדעה על פי האהבה – אם מעט מעט, ואם הרבה הרבה. לפיכך צריך האדם לייחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג".

חכמתו של הקב"ה נמצאת בתורה הקדושה, ורק על ידי לימוד תורה יכולים קצת להשיג מדרכי הבורא יתברך, ומה רצונו ממני. ככל שמבינים יותר את מצוות התורה והלכותיה, מסתכלים על העולם במבט האמת ומקרבים עצמנו אל ה'.

אין תפקידך להגיע לתוצאות או להצלחה, תפקידך לעמול ולשאוף והתוצאות בידי הבורא יתברך, ומן הסתם כך היתה דרך עבודתם של גדולי ישראל.

טעות היא לחשוב שהשואף להיות תלמיד חכם, הרי הוא פוגם בעצם מחשבתו את עבודת ה' או שהדבר גובל בגאווה וכיוצ"ב, וכפי שאמר בזה מו"ר מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל את אשר שמע ממורו ורבו הגר"א דסלר זצוק"ל, שבחור או אדם הלומד על מנת להיות רב גדול, שכרו רב ועצום, אף שלכאורה לומד הוא שלא לשמה, מכל מקום לבסוף יבוא לשמה להרבות בלימוד התורה ובזיכוי הרבים.